Kč 50,– 5787 ZÁŘÍ 2026 *ROČNÍK 88*

ראש חדש
ROŠ CHODEŠ

ELUL
TIŠRI

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Troubení na šofar při svátku Roš ha-šana, 13.–14. století.

DOBRÝ NOVÝ ROK 5787 – לשנה טובה תשפ״ז תכתבו

TRYZNA KEVER AVOT

V neděli 6. září se uskuteční v Terezíně každoroční vzpomínkové setkání Kever avot k uctění židovských obětí nacistické perzekuce v českých zemích. Tryzna bude zahájena v 11.00 u krematoria a ukončena společnou modlitbou u řeky Ohře. Zájemci o hromadnou dopravu z Prahy se mohou informovat na adrese rabinat@kehilaprag.cz. *žop*

PAMĚŤ BÝVÁ OŠIDNÁ

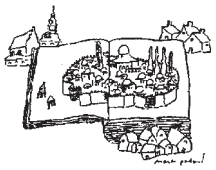
V nejnovějším čísle časopisu *Hlučínsko* č. 1/2026, který je věnován z větší části židovské problematice, je mj. uveřejněn rozhovor s p. Mojmírem Sonnkem. Dovolím si konstatovat, že informace v rozhovoru obsažené jsou zatíženy řadou nepřesností, které je s ohledem k budoucnosti užitečné opravit. Zde se k nim postupně vyjadřuji.

Židovský hřbitov v Hlučíně, existující v letech 1814 až 1943, se prostíral na přibližně lichoběžném pozemku parc. č. 786 s přístupem od severovýchodu od ludgeřovské silnice (dnes Ostravská ulice) pěšinou kolem hrobnického domku 32/102. Hřbitov vojáků Rudé armády byl v r. 1946 zřízen hlavně na vedlejších pozemcích parc. č. 792, 791 a 790, ale odebral též severní zhruba trojúhelnou část plochy židovského hřbitova, tehdy již bez náhrobků; takže ten byl z původní výměry 1350 m^2 zmenšen na 701 m^2. Dnes má tedy pozemek židovského hřbitova zhruba trojúhelný tvar s přístupem z jihozápadní strany z ulice Rovniny. To na upřesnění lokalizace čili plocha ruského pohřebiště není v principu totožná se židovským hřbitovem.

O tom, že „snad jsou některé (náhrobky) v prostoru městských studní na Rovninách“ psal Udo Wanderburg již v nedatovaném (kolem r. 1990) rukopise *Kostely a synagoga v Hlučíně*, uloženém v SOkA Opava, str. 63. A právě tam pak nalezl Mojmír Sonnek v r. 2006 staré židovské náhrobky deponované sem na příkaz německé správy města.

Na Židovské obci Ostrava mohli těžko v r. 2006 říct, že mají starosti s obnovou hřbitova v Krnově, neboť jej v té době vlastnila Federace židovských obcí v ČR (FŽO) poté, co jej převzala od Židovské obce Olomouc. A byla to opět FŽO v ČR, nikoli pražská ŽO, na niž přešel v červnu 2007 dar pozemku židovského hřbitova. Od té chvíle padla povinnost veškerého starání kolem obnovy hřbitova na mě.

AKTUALITY

Oprava náhrobků, poškozených vandaly v r. 2021.

Kamenné náhrobky z koryta odvodňovacího příkopu v létě 2007 vykopal a poblíž na louce rozložil Petr Hytka, technický pracovník ŽO Ostrava, za pomoci Technických služeb Hlučín. Společně jsme je popisem inventarizovali a fotograficky zdokumentovali, takže jsme zjistili, že celých náhrobků schopných znovuosazení existuje 43, ostatní jsou větší či menší fragmenty v počtu 200 kusů. Přes zimu 2007–2008 jsem nakreslil jednoduchý projekt obnovy a úpravy areálu hřbitova, jak by mohly být náhrobky na způsob lapidária rozmístěny: tedy celé kameny v osmi paralelních řadách vedených od štítu domu Rovniny 1/478, nápisem čelem k ulici, zlomky pak položeny v kruhovém prstenci na středové mohyle v podobě mozaiky. Rovněž jsem navrhl trasu a vzhled nového kovaného oplocení s vjezdovou branou od ulice Rovniny a konečně výtvarné řešení kamenného památníku. Vše se muselo komisionálně projednat a schválit (např. prošel až druhý návrh památníku). Pak již Petr Hytka v létě 2008 za vydatné pomoci TS Hlučín převezl, rozmístil a osadil náhrobky a jejich fragmenty na patřičná místa. Stavební práce realizovala v r. 2009 firma Norbert Rybka z Kravařů, kovářské práce velmi šikovný Petr Hanslík z Bolatic a žulový památník vyrobila a osadila firma Sates Telč.

Slavnostní otevření obnoveného hřbitova se uskutečnilo za nepříznivých povětrnostních podmínek 14. 10. 2009, přičemž krátké proslovy měli předseda FŽO v ČR Jiří Daníček, zemský rabín Karol Sidon a starosta Hlučína Bernard Ostárek.

Je ovšem možno říct, že svým způsobem byly staré náhrobky uložením v odvodňovacím příkopu a kryté hlínou chráněny před dnešním agresivním světem: zbytky zlacení a černění nápisů na kamenech do roka „opršely“, o několik let později neznámí vandalové vyvrátili a poškodili zlomením třetinu dochovaných náhrobků. Nejhorší škodu však představuje spad popílku, který ve spojení s deštěm vytvořil na kamenech tenkou pevnou krustu; případné restaurování by mohlo povrch kamenů narušit, přičemž by proces krustizace stejně dál pokračoval. Nikde jinde na Ostravsku jsem se na našich hřbitovech s tímto jevem nesetkal.

Obdobně, ale v menší míře byly na Moravě a ve Slezsku v uplynulých 30 letech z nuly obnoveny židovské hřbitovy starý v Lipníku n. B., Lednici, Bruntálu a Svitavách.

Kvalitní výsledná dokumentace náhrobků – výkresová, fotografická a přepisy nápisů židovského hřbitova v Hlučíně je obsažena na webových stránkách www.cemeteries.zob.cz. K verifikaci a rozšíření údajů o obnově hlučínského hřbitova lze využít články Jiřího Daníčka: Podoba minulosti, *Roš chodeš* č. 12/2009, str. 8–9, a můj: Obnova židovského hřbitova v Hlučíně, in: sborník *Židé a Morava* č. 16/2010, str. 216–224.

Jaroslav Klenovský

OBSAH

Dopis vrchního rabína k Novému roku 5787 **3**
Komentář k Tóře **4–5**
Byl to odvážný krok – rozhovor s rabínem ŽNO v Bratislavě B. Myersem **6–7**
Rabštejn a Nečtiny **8–9**
Resort svaté Kateřiny – proměna v údolí pod horou Sinaj **10–11**
Zamlžená biografie – na okraj knihy o Lence Reinerové **12–13**
Ruin and Rush – o výstavě v berlínské Neue Nationgalerie **14–15**
Stramerovci – recenze knihy **16**
Recyklovaná kauza biskupa Vojtaššáka **17**
Willy Haas: Praha a přátelé – z knihy vzpomínek Die literarische Welt **18–20**
Izrael: Bibi versus vojáci **21**
Výběr z českých médií **22**
Giora Rosen, Igor Wasserberger **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

DOPIS VRCHNÍHO RABÍNA K NOVÉMU ROKU 5787

Vážení a milí přátelé,
nejsem myslím sám, kdo si před Roš hašana tak trochu zahrává s letopočtem Nového roku a odvozuje jeho charakter z číslic, ze kterých sestává. Obvykle se pomíjí tisíciletí, v našem případě šesté, a vychází se z čísel tzv. malého letopočtu, v našem případě 787 po uplynulých pěti tisíci letech od stvoření.

Židé přitom nelijí olovo nebo cín do vody jako jiní národové, ale vycházejí ze skutečnosti, že znaky písmen hebrejské alef-bet jsou současně číslicemi. Od alef po tet jsou to základní čísla 1–9, pak následují jod až cade, desítky od 10 do 90, a končíme kuf–tav od 100 do 400. Hebrejská abeceda má pouze 22 písmen, takže jsme nuceni vyšší číselné hodnoty stovek sčítat. Tím se vysvětluje, že má do písmen převedený malý letopočet místo tří písmen čtyři. 700 prostě sestává z tav (400) a šin (300), a čteme jej spolu s pe a zajin „tašpaz“. To by však podle všeho nedávalo žádný smysl, a tak jsem taš oddělil od paz a dostal se ke konstatování, že „paz“, což je ryzí zlato, „taš“, ztratil sílu, nic více a nic méně.

Otázka však je, jak by toto konstatování mělo něco prozrazovat o charakteru právě začínajícího roku, když je v minulém čase? Kupní síla zlata je v porovnání s měnami mnohem stabilnější, ale ne zas natolik, aby rok od roku, měsíc po měsíci a den ode dne nekolísala nahoru a dolů. A teď že by nastával rok, charakteristický tím, že zlato už v minulosti ztratilo cenu i hodnotu? Že by proto některé banky, zatím ještě vedle stohů cihel z ryzího zlata sázely na bitkoiny a podobné pofidérní měny?

„Taš paz“ opravdu zní jako skutečně rezignovaný vzdech nad tím, že to, nač bylo vždycky spolehnutí, ztratilo hodnotu. Nezvykli jsme si snad v předchozích letech na válkou zničené domy, od největších po nejmenší, z nichž vyhřezávají ohořelé stovky, tisíce lidských domácností, na vyhořelé a náhle bezcenné automobily, které postihl stejný osud, byť ještě včera byly chloubou rodiny, atd. atd., nemluvě o tom nejcennějším, tisících lidských životů, které si vybírají za oběť lidmi řízené drony? Abychom však byli spravedliví, podobnou daň si vybírají stále drtivější katastrofy jako zemi ničící sucho, provázené bleskově se šířícími požáry, nedostatek vody nebo její nadbytek při povodních.

Kresba Mark Podwal.

„Taš paz“ můžeme potom, stojíce nad troskami někdy celoživotních snah, pokládat za moudré shrnutí reality. Hlavně že jsme přežili! To, do čeho jsme vkládali smysl, smysl ztratilo. Vyvolává to však důležitější otázku: Proč tak pozdě, když už se stalo? Že by proto, že jsme dříve nechtěli slyšet varování a výstrahy? Říká se, že není všechno zlato, co se třpytí. Nedávali jsme se tedy unášet fantomy odlesků skutečného ryzího zlata a jemu samému nevěnovali pozornost, a není na čase revidovat pojem „paz“ z oblasti proměnlivého světa byznysu do oblasti života, kde, jak můžeme dosvědčit, má život pro člověka mnohem hlubší a trvalejší význam?

Přitom bychom neměli zapomínat na to, že si Židé cenili peněz jako relativně funkčního prostředku, jak se svými rodinami zůstat naživu, protože jsou snadno přenosné z místa, odkud byli vyhnáni, na místo, kde budou za úplatek přijati, dá-li Bůh. I tomu se však učili z Tóry, jíž i proto, že jim poskytovala užitečné rady, jak si zachovat život, vzdávali úctu. Ovšem jako nauce, kterou jim Bůh dal, aby dokázali oddělovat svaté od profánního, ryzí zlato od zlata tržního.

V takovém případě by ovšem výrok, že „ryzí zlato ztratilo (v minulosti) sílu“, dostal jiný význam. Řeč by již nebyla tolik o zlatě, ale o jeho ryzosti. Kdybychom to měli odvodit z letopočtu Roš hašana 5787, znamenalo by to, vstupujeme do roku, kdy takový závěr nabude v židovském vědomí reality poznání. Odtud dál je dalším krokem návrat k Tóře a odpuštění, vykoupení, uzdravení a přání opravdu dobrého roku. Kdyby to tak pravda byla, bylo by takové poznání nejlepším východiskem, tak proč bych nám všem neměl k Roš hašana přát „Šana tova“?

Dobrý a požehnaný rok!

Efraim K. Sidon

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

HESTER PANIM
Bechukotaj, Ki tavo, Haazinu

V Davidově žalmu *Chanukat ha-bajit le-David* (*Zasvěcení domu Davidova*), který se modlíme každý den ráno, říkáme: *Kdybys přede mnou skryl svou tvář, byl bych zděšen.* Čteme-li to v souvislosti s verši, které tomu předcházely a které potom následují, můžeme pochopit, že je to z Davidovy strany reakce na právě opačné poznání, že mu Boží přítomnost poskytuje bezpečnou jistotu. Za to z celé své duše děkuje Bohu a slibuje mu: *Budu tě vyvyšovat, Hašem, Bože můj, králi, protože ty jsi mne vytáhl, nečerpal jsi mě jako vodu z jámy, a nedals mým nepřátelům důvod mít ze mne radost.*

David to spojuje s uzdravením z nemoci, z bezmoci a smrti, již by nebylo v jeho lidské moci odvrátit. Argumentuje proto otázkou: *Jak by prach*, z něhož je zformováno fyzické tělo, *a krev*, jíž do něj pumpuje život srdce, *mohly chválit Hašem, že jej nezanechá* v šeolu. Jako nedává smysl ztráta duše, dává smysl její povinnost *chválit Svatého* za trvalý podíl na existenci *z celého svého srdce, z celé své duše a ze všech svých sil, s důrazem na* přítomnost *tváře Hašem, kterou je nutné si přát a vyhledávat ji.*

Pražský Maharal k tomu říká, že David věnoval tento žalm *Zasvěcení domu Davidova, ačkoli jej sám nesměl postavit a zavázal tím svého syna Šloma, krále Božího míru.* Připravil mu k tomu vše, co bylo v jeho silách připravit: plány, finanční prostředky i tuto báseň, jíž byl Šelomův chrám uveden do provozu. My žalm pronášíme při zasvěcení svého obydlí, a nikoli v poslední řadě po jitřních požehnáních a před dalšími žalmy, uvádějícími ranní bohoslužbu, za život. Je to tak text na zlomu mezi probuzením a spánkem. Měřeno na člověku je tu na důkaz, že Hašem obnovuje každý den dílo počátku. Spánek je přirovnán k šedesátině smrti a probuzení do denního světla ke zmrtvýchvstání. Dům, který tím zasvěcujeme, je naše tělo, do něhož se opět vrací duše života.

V paršat *Haazinu*, jejíž převážná část je věnována *Šira*, písni, dostáváme odpověď na smysl *hester panim*, skrytí tváře. Moše k tomu cituje již v paršat *Vajelech* vysvětlení, které mu poskytl Bůh: *Tohoto dne naň,* na jeho prvorozeného syna Jisrael, *vzplane můj hněv, a když před nimi skryji svou tvář, stane se potravou a najdou si ho mnohá neštěstí a utrpení, takže si řekne: Nenašla si mne všechna ta neštěstí, protože v mém srdci není mého Boha? Já se však budu tohoto dne za všechno zlo, které spáchal, že se obrátil k jiným božstvům, skrývat, skrývaje svou tvář* (5M 31, 17–18). *Rodnou skálu vyměnil jsi za nic, na Boha jsi zapomněl, jenž tě utvářel*, říká Hašem. *A vida to Hašem, odvrátil se v hněvu od svých synů a dcer. Děl*: *Skryji před nimi svou tvář, uvidím, jaký konec je potká, tohle náladové pokolení, syny, v nichž není věrnosti* (5M 32,18–20).

Marc Chagall: *Král David.*

Nelze ovšem zapomenout, že výstrahy, obsažené v knize Dvarim, jsou Mošeho komentářem k výstrahám, obsaženým v knize Vajikra. Mluvíme-li však o *hester panim*, hledali bychom tento termín ve výstrahách Třetí knihy Tóry marně. Podobně bychom zas marně hledali ve výstrahách Páté knihy termín „chození *keri*“ nebo u Hašem v odpovědi na to „chození *be-keri*“ v tomto stavu. Hašem se k němu uchyluje, když trestá Jisrael za jeho jednání stejnou měrou.

Nebudete-li mne však poslouchat a nebudete vykonávat všechny ony příkazy, budete-li si ošklivit má nařízení a vaše duše si bude hnusit mé soudy, abyste nemusili vykonávat všechny mé příkazy, abyste setřásli mou smlouvu, pak také já učiním s vámi totéž… A když se mnou budete chodit „keri“, a nebudete mne chtít slyšet … budu také já s vámi chodit „bekeri“ a budu vás také já bít za vašich sedm hříchů (3M 26,14–18).

Za „keri“ je pokládána nechtěná událost, náhoda nebo nehoda, doslova výron semene ve spánku, vyvolaný snem bez přímé účasti vědomí. Je to tedy vědomím nezamýšlená a nekontrolovaná nehoda, jež o sobě něco vypovídá až po probuzení. Židovský člověk se jí cítí poskvrněn, protože přízrak, s nímž ve snu souložil, patří do oblasti nečistoty, ovládané stranou Temnoty. Může to však ze sebe smýt ponořením do mikve a modlitbou. Když se už stalo, lze to napravit.

K tomu je však „keri“, o němž se mluví v paršat Be-chukotaj, pouze přirovnáno. To je dáno už tím, že je „chození *keri*“ trvajícím stavem existence člověka na opačné straně skutečnosti. Sedm hříchů, o kterých tyto texty mluví v souvislosti s trestem za opuštění cesty Tóry, když se Hašem rozhodne chodit „ve stavu *keri*“ se zakrytými tvářemi s člověkem, je charakterizováno snahou člověka vyvázat se ze smlouvy uzavřené na Sinaji. Chová se jako dítě, když si strká prsty do uší, aby nemusilo poslouchat, co nechce slyšet, aby se samo před sebou ospravedlnilo z vlastní lenosti alespoň myslet.

Trest, který jej nemůže minout, aby se probudil ze své fantazie do skutečnosti, je dán právě tím, co všechno obětuje své hlouposti, než se probudí. David říká, že by se zděsil, kdyby před ním Bůh skryl svou tvář. Hříšník však usiluje právě o to, aby si mohl říci: *Nenašla si mne všechna ta neštěstí, protože v mém srdci není mého Boha?* Bůh ovšem svou tvář před ním jenom skrývá, říkaje: *uvidím, jaký konec je potká, tohle náladové pokolení, syny, v nichž není věrnosti.*

Tím jako by *totachot*, tedy výstrahy či varování, v paršat Ki tavo skončily bez očekávaného happyendu. To vede k závěru, že se *totachot* Třetí knihy vztahují na první, babylonský exil, jímž lid Jisraele splatil dluh zemi Jisraele za léta jejího odpočinku, jichž se mu od ní nedostalo, ale ve varováních Páté knihy nic takového nenalezneme. Narážíme pouze na rezignaci, na skutečnost, že Jisrael svůj dějinný úkol nesplní a jeho budoucnost zůstane přinejmenším otevřená. To by odpovídalo čtvrtému, edomskému exilu, který – jak bychom měli doufat – by už měl také skončit. Budeme-li ovšem sami chtít.

Efrajim K. Sidon

CO TRÁPÍ RODINY?

Domov, vnitřní život, přátelství a rozhovor se stávají přežitkem. Ze rčení „můj dům, můj hrad“ se stává „moje auto, můj domov“. Už nemáme přátele, ale obchodní partnery.

Rozhovor mizí a sdílení myšlenek nahrazují televize a média.

Současný člověk nejenže zapomněl, jak být sám, je pro něj těžké být i se svými bližními. Utíká před sebou i před svou rodinou.

Jádro Desatera lze nalézt ve slovech: *Cti svého otce i svou matku*. Úcta k rodičům je základem ostatních přikázání. Bez hluboké úcty k otci a matce je naše schopnost dodržovat ostatní přikázání kriticky narušena. Rodiče ztělesňují tajemství vzniku člověka a jejich odmítnutí je jeho popřením.

Základním problémem je proto rodič, nikoli dítě.

Proč by mne však dítě mělo ctít, pokud v mém životě nevnímá postoje, které vzbuzují úctu, tedy schopnost odkládat uspokojení, překonávat předsudky, vnímat posvátno a usilovat o vznešené?

Jsme svědky rozpadlých domácností, rozvrácených rodin, odcizených dětí a zoufalých rodičů, znechucených učitelů. Jde o vážnou krizi. Přesto domov zůstává nejlepším vzorem lidského života a rodina nejlepší formou společenství.

Krize rodiny je krizí domova. Domov je místo, kde milujeme, sníme a žijeme autenticky, kde se odhaluje naše podstata. Učíme se zde, jakých hodnot si vážit, jakým cílům se věnovat a čemu být oddaní.

Středem judaismu je domov. Zásadní oslavy a náboženské obřady se odehrávají doma, kdežto synagoga je pouhým doplňkem. Židovský domov je místem, kde se pěstuje a ctí židovské učení, oddanost a citlivost k hodnotám.

Pro moderní rodinu je typické, že na úrovni hlubší osobní zkušenosti žijí rodiče a děti odděleně. Společné zážitky z domovů jsou spíše povrchní než tvůrčí. Dříve otec provázel děti okamžiky povznesení. Dnes, v nové společenské struktuře, je jeho role překonána: manžel matky není otcem, ale spíše obyčejným chlapem a parťákem svých dětí, který má stejné slabosti a podléhá podobným impulsům.

Z knihy *The Wisdom of Heschel* (1975; ed. Ruth Marcus Goodhill) vybral a přeložil *Jiří Zavadil*.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách elul 5786 / tišri 5787 – září 2026

Staronová synagoga

4. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.22 hodin
5. 9. sobota	**ŠABAT SLICHOT**	
	NICAVIM-VAJELECH 5M 29,9–31,30	
	hf: Iz 61,10–63,9	
	mincha perek 5–6	*konec šabatu 20.28 hodin*
	1. slichot – ve Vysoké synagoze	*22.00 hodin*
6. 9. neděle	V Terezíně se koná tryzna Kever avot.	
11. 9. pátek	**ZECHOR BRIT**	
	předvečer Roš hašana 5787	
	mincha a maariv	19.07 hodin
12. 9. sobota	**1. den ROŠ HAŠANA 5787**	šachrit 9.00 hodin
	1M 21,1–34; mf: 4M 29,1–6; hf: 1S 1,1–2,1	
	mincha a maariv	20.15 hodin
13. 9. neděle	**2. den ROŠ HAŠANA 5786**	šachrit 9.00 hodin
	1M 22,1–24; mf: 4M 29,1–6; hf: Jr 31,1–19	
	1. troubení na šofar	11.00 hodin
	2. troubení na šofar	13.15 hodin
		konec svátku 20.10 hodin
14. 9. pondělí	*půst Gedalja*	*4.57–19.59 hodin*
18. 9. pátek	mincha, kabalat šabat, maariv	18.52 hodin
19. 9. sobota	**ŠABAT ŠUVA**	
	HAAZINU 5M 32,1–52	
	hf: Oz 14,2–10; Jl 2,15–27	
		konec šabatu 19.56 hodin
20. 9. neděle	**předvečer Jom kipur**	
	Kol nidrej a maariv	18.47 hodin
21. 9. pondělí	**JOM KIPUR**	šachrit 8.00 hodin
	3M 16,1–34; mf: 4M 29,7–11;	
	hf: Iz 57,14–58,14	
	MAZKIR	11.00 hodin
	musaf	11.30 hodin
	mincha, neila, tekia a maariv	od 16.45 hodin
		konec půstu a svátku 19.52 hodin
25. 9. pátek	**předvečer Sukot**	
	mincha, kabalat šabat a maariv	18.36 hodin
26. 9. sobota	**1. den SUKOT**	šachrit 9.00 hodin
	3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16;	
	hf: Za 14,1–21	
	mincha a maariv	19.45 hodin
27. 9. neděle	**2. den SUKOT**	šachrit 9.00 hodin
	3M 22,26–23,44; mf: 4M 29,12–16; hf: 1Kr 8,2–21	
		konec svátku 19.38 hodin
28. 9. pondělí	*1. den chol hamoed*	
29. 9. úterý	*2. den chol hamoed*	
30. 9. středa	*3. den chol hamoed*	

Vysoká synagoga

Šachrit v pondělí a ve čtvrtek v 7 hodin. Mincha o šabatu ve 13.20 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

11. 9. pátek	předvečer Roš hašana 5787	18.50 hodin
20. 9. neděle	předvečer Jom kipur	18.30 hodin
21. 9. pondělí	JOM KIPUR	8.00 hodin
	Mazkir	11.00 hodin
25. 9. pátek	předvečer Sukot	18.36 hodin

BYL TO ODVÁŽNÝ KROK

Rozhovor s rabínem Židovské náboženské obce v Bratislavě

Baruch Myers *(nar. 1964 v Orange, New Jersey) působí od roku 1993 jako vrchní rabín Židovské náboženské obce v Bratislavě. Současně vede Chabad House, v němž hnutí provozuje mateřskou školku, nedělní školu, organizuje letní tábory pro děti. Rabín Myers, který se naučil plynně slovensky, se zabývá i hudebními projekty. S cellistou Josefem Luptákem připravil Chassidic Songs Project a plánuje CD s texty Jiřího Langra a chasidskými písněmi.*

Do Prahy jste přijel, abyste si vyzvedl výtisky Chumaše v překladu českého zemského rabína E. K. Sidona, které pro bratislavskou komunitu zakoupila Yael Kalchheim. Moderní překlad Pěti knih Mojžíšových do slovenštiny neexistuje?

Jsem za ten dar od Yael velmi vděčný, moc jí děkuji. K vaší otázce: Moderní, knižně vydaný překlad Pěti knih Mojžíšových ve slovenštině od překladatele s vědomostmi o židovském náboženství nemáme. Biblické překlady nežidovského původu jsou na stránce biblia.sk. Nejblíže k původní hebrejštině je Rohačkův překlad, který často používám.

K tomu bych dodal, že Slovákům nevadí číst česky, a musím říct, že u nás je velmi oblíbený váš časopis. Naopak to asi nefunguje – že by Češi rádi četli slovensky… A ještě jednu spolupráci s českou stranou bych rád zmínil: s Peterom Guštafikom jsme začali překládat z angličtiny do slovenštiny komentáře k Tóře, jak je na základě přednášek lubavičského rabína Schneersona uspořádal rabín Jonathan Sacks (v originále se kniha jmenuje *Torah Studies*). A knihu by měl vytisknout pražský nakladatel Petr Karas.

Pocházíte asi z rabínské rodiny?

Vůbec ne. Vyrostl jsem v New Jersey v typické americké židovské sekulární rodině, patřili jsme sice k reformní synagoze, ale náboženství u nás nehrálo velkou roli. Jsme čtvrtá generace „hrdých Američanů“, tatínek se narodil roku 1930 a byl odborník na lékařské přístroje. Měl v téhle oblasti řadu patentů a byl skutečným expertem na kardio přístroje; co ho pamatuju, zabýval se pace-makery. Maminka se narodila roku 1935 a věnovala se sociální práci.

Otcova strana pochází z oblastí dnešní Litvy a Běloruska, maminka je blíž Slovensku, z Haliče. Do Ameriky naše předky vyhnaly ty hrozné pogromy v carském Rusku. O rodinné historii jsme se moc nebavili. Žádní rabíni se u nás ale určitě nevyskytovali. Ani já jsem původně o rabínské dráze neuvažoval.

Mě od malička bavila hudba, učil jsem se hrát na klavír a v určitou chvíli jsem si koupil notový papír a psal jsem skladby. Můj učitel mě vzal k jinému pedagogovi a ten řekl, že bych mohl zkusit hudební kompozici. Přihlásil jsem se na Juillard School v New Yorku, do přípravného ročníku a – vzali mě. Strávil jsem tam pak čtyři roky, od 14 do 18. Studoval jsem ale normální střední školu, jen o víkendech jsem chodil na Juillard. Pak jsem nastoupil na Michiganskou univerzitu v Anne Arbor a dva roky jsem studoval skladbu u profesora Williama Bolcoma, což je známý pianista a skladatel.

Rabín Baruch Myers, 2026. Foto am.

Ovlivňovala už tehdy vaše skladby židovská hudba?

Jako mladík jsem si dával záležet na tom, abych psal naprosto atonální hudbu. Pod vlivem svého učitele jsem pak styl změnil. Věnoval jsem se klasické hudbě, hodně jazzu, občas jsem použil motivy nějaké folkové skladby.

Ale jednu židovskou věc jsem napsal: *Who By Fire*, která se inspirovala pamětními knihami zničených komunit. Jedna část se inspirovala předválečným obdobím, ta byla idylická, další už byla o válce a vycházela z modlitby *Unetane tokef*, která se pronáší na Jom kipur a věřící Židé ji říkali i v koncentračních táborech.

Odkdy jste se začal zajímat o judaismus?

Na univerzitě jsem poprvé zašel do Chabad centra, a zaujalo mě to. Zpětně si uvědomuju, že jsem hledal nějakou spirituální stránku života, a předtím jsem ji nenacházel. Ale nešel jsem do Chabadu, abych se stal jeho stoupencem, spíš se mi tam líbilo, byli vstřícní, chodil jsem tam na šábes. Časem jsem tam zakotvil, četl jsem texty, v létě jsem navštěvoval chabadnickou ješivu, během roku jsem studoval hudbu, hrál a dodržoval šábes… Ty dva světy si neprotiřečily.

Co tomu říkali vaši rodiče?

Po praktické stránce mě podporovali, kupovali košer potraviny, ale po ideologické stránce moc nadšení nebyli. Navíc jsem začal nosit kipu, někdy černý klobouk, nechal jsem si narůst vousy… Asi to pro ně nebylo jednoduché, ale snažil jsem se, abychom se navzájem neodcizili. Ortodoxním (ale ne chabadnickým) směrem se navíc vydal i jeden můj starší bratr, úspěšný student matematiky na Harvardu a ekonomiky na MIT. Žije v Izraeli. Druhý bratr je sekulární.

Po studiu hudby jste se rozhodl pro rabínskou dráhu?

Po bakalářských zkouškách na Michiganské univerzitě jsem se rozhodl přihlásit se na magisterské studium, pak studia přerušit a studovat na ješivě. Měl jsem to štěstí, že mě přijali na Yaleovu univerzitu s tím, že mohu mít dvouroční odklad. Plně jsem se tedy věnoval studiu v ješivě, bylo mi dvaadvacet. Pak jsem roku 1986 dostal nabídku vyjet do zahraničí na *šlichut*, na misi, do Argentiny. Zlákalo mě to. Byl to program pro 14–15leté studenty v Chabad ješivě v Buenos Aires, učil jsem je. Naučil jsem se španělsky, práce mě bavila.

Když jsem byl v Argentině, nabídli mi šiduch, tedy sňatek, protože už mi bylo 24. Když jsem se vrátil, oženil jsem se. Moje žena byla vychovaná nábožensky, ale její rodiče pocházejí ze sekulárního prostředí, dědeček byl významný matematik Paul Rosenblum. Dokončil jsem rabínská studia a měl jsem studovat hudbu na Yale; jenže už to nebylo tak snadné…

Byl jste ženatý…

A měl jsem rodinu, narodilo se nám první dítě, dcerka. Nevěděl jsem, co dělat. Obrátil jsem se tedy písemně na lubavičského rabína. Ten mi napsal: „Záleží na něm, aby se rozhodl, co chce dělat ve skuteč-

nosti (hebr. *be-emet*),“ takže mi vlastně neporadil. A já začal váhat. A navíc jsem dostal další nabídku jet vyučovat do Leedsu a věnovat se tam komunitní práci. Znamenalo to ovšem znovu odložit hudební studia. Na tuhle nabídku reagoval lubavičský rabín s nadšením. Byl to klíčový moment, kdy jsem pochopil, že budu rabín, ne hudebník.

Nakonec jste tedy hudbu vzdal a věnujete se rabínské práci.
Ano, ale hudbu jsem úplně nevzdal. Každopádně jsem pracoval dva roky v Leedsu a tam jsem se seznámil s rabínem Hershelem Glückem, kterého asi znáte. Bylo to na počátku devadesátých let. A ten řekl, že židovská obec v Košicích hledá rabína. Vůbec jsem netušil, kde je Slovensko, a manželka si pro rodinu představovala spíš nějakou komunitu v USA, někde na předměstí většího města. Vysvětlil jsem jí, jak slovenští Židé trpěli fyzicky za holokaustu, potom duchovně za totality, a pomalu jsme si začali zvykat na slovenskou destinaci – a nakonec to tedy nebyly Košice, ale Bratislava.

Roku 1993 jste tam byl prvním rabínem po pádu komunismu, je to tak?
Ano. Z jejich strany to byl odvážný krok, a z mojí také. Byl jsem mladý a idealistický; ani oni, ani já jsme nevěděli, co to bude obnášet.

Co bylo na vašem pojetí zvláštní?
Pro mě znamenala příslušnost k Chabadu hlavně židovský mysticismus. Rebe, tedy rabín Menachem Mendel Schneerson, vnesl do židovství 20. století, do doby poválečné, po šoa, směr, který se předtím šířil v Haliči v 19. století. Rebe řekl, že nestačí, abychom se soustředili na svůj duchovní rozvoj, ale musíme se snažit, abychom ho přinesli i ostatním Židům. A zároveň tím zlepšujeme celkovou situaci. A pak řekl: „Ale všechno souvisí s radostí.“ Lidé se domnívali, že se tím, jak pracuji, obětuji, ale já to jako oběť nevnímám, jsem šťastný.

20. století je století asimilace, a podle rabína Schneersona bylo nutné, aby se ortodoxní Židé před stále asimilovanější a sekularizovanější židovskou společností neizolovali, ale naopak se jí snažili přiblížit duchovní perspektivu. O to se snažím.

Co to znamená v praxi? V bratislavské obci asi není mnoho ortodoxních členů.
Skutečnou výzvou mé práce s místní komunitou je zachování náboženských standardů v duchu tradic, které v Bratislavě existují již stovky let. Každý jednotlivec může v judaismu růst svým tempem. Komunita jako celek však musí dodržovat náboženské normy týkající se kašrutu, šabatu a pohřbívání, i když většina jejích členů není nábožensky praktikující. To samozřejmě vyvolává napětí. Vždy se snažím o tom s našimi vedoucími představiteli i s každým členem naší komunity komunikovat s důstojností a respektem.

Existují příklady měst, v nichž Chabad původní místní obci nevyhovoval.
To, že ne každý rabín najde s komunitou společnou řeč, nevypovídá o hnutí jako celku. Do Bratislavy přicházeli uprchlíci z Ukrajiny, a jejich rabíni byli chabadníci, byli to lidé z Oděsy, z Charkova, z Kyjeva. Chabad dělá na Ukrajině vynikající sociální práci, a to i teď za války.

Pomáhali jste uprchlíkům z Ukrajiny?
Pomáhali jsme s absorpcí, a pokud potřebovali jet dál, pomáhali jsme i s formalitami. Když jely děti ze sirotčince z Oděsy do Berlína, obstaral jsem jim jídlo. Jednou jsme pomohli lidem ze Záporoží, kteří uvízli v Užhorodu na hranici a potřebovali se rychle dostat na letiště. V Bratislavě zůstali někteří ukrajinští Židé, třeba Viktoria, vedoucí ukrajinského Maccabi, do šulu chodí muži z Dněpropetrovsku.

V devadesátých letech jste byl několikrát napaden na ulici.
Ano, bylo to v letech mečiarismu, sílícího nacionalismu. Existovaly krajně pravicové noviny *Republika*, ty už neexistují. Cítím se bezpečně, a jak říkávám, možná bezpečněji, než bych se tak, jak vypadám, cítil v Paříži nebo v Londýně.

Neovlivňuje posun slovenské politiky k autoritářství vaši práci?
Snažím se učit Tóru, věnovat se tomu dobrému, co přináší, nemám čas a energii potírat to negativní. A taky si myslím, že pokud lidé vstřebají, co jim Tóra dává, to negativní rozpoznají a stanou se vůči tomu rezistentní. Musíme plnit svou občanskou povinnost, tedy volit, ale jako Židé bychom se měli věnovat jiným věcem.

Nevadí vám, že ze Slovenska odcházejí mladí lidé, protože tam nechtějí žít?
Z těch, co znám, jich mnoho neodešlo, většinou odcházejí do Brna nebo do Prahy, mnozí se vracejí.

A mnozí ne.
To je pravda. Ale jako rabín se prostě snažím oslovovat Židy, učit je. Vracet je k judaismu. A snad jim to pomáhá, protože pokud dokážou přesunout životní zaměření na svůj duchovní rozvoj a na rozvoj své rodiny, dá jim to možná i sílu emocionálně překonat politické problémy.

Vraťme se k hudbě. S J. Luptákem jste připravil projekt *Chasidské písně*.
Josefa Luptáka jsem znal jako skvělého cellistu, interpreta Bachových suit, a stalo se, že jsme se domluvili na spolupráci. Lupták řídí mezinárodní festival komorní hudby Konvergencie a tam jsme vystoupili. Byli jsme kvarteto: Lupták na cello, vynikající Miloš Valent na housle, na akordeon hrál Boris Lanko z bratislavské Vysoké školy hudebních umění a já jsem zpíval. Hudebníkům jsem dal nějaké nápady – vznikly z nich improvizace na chasidské písně, máme i CD. Ale náš další projekt by vás mohl zajímat víc.

Oč se jedná?
Na konci osmdesátých let připravila jedna slovenská spisovatelka z úryvků knihy Jiřího Langera *Devět bran* rozhlasovou hru. Její přítelkyně, herečka Božidara Turzonovová se pak rozhodla, že ty do slovenštiny přeložené texty přečte v jedné galerii a k tomu že my čtyři zahrajeme a zazpíváme chasidské melodie. To se stalo, ale nepovedlo se nám koordinovat text s melodiemi. Takže mě napadlo, že v budoucnu bychom ten nápad měli zpracovat důkladněji. Roku 2023 vzniklo představení *Chasidské písně*. Úryvky z *Devíti bran* prokládáme chasidskou hudbou, a to buď přímo písněmi, které Langer zmiňuje, nebo takovými, které mohl na Haliči slyšet. Když se v textu třeba mluví o *Kalb Rebe* a *Szóló kakas már*, tedy o maďarských písních, zahrajeme je. Texty čtou úžasní herci Božidara Turzonovová a František Kovář. Hráli jsme tak už dvakrát, ale rád bych na představení ještě pracoval, a hlavně ho zaznamenal na CD.

Bylo snadné ty melodie dohledat?
Různě, nejvíce práce mi dalo najít píseň *Le-arcejnu naš*, která je v ukrajinštině a jidiš. Nakonec jsem ji našel v on-line archivu Národní izraelské knihovny. Abych se vrátil na začátek našeho rozhovoru: mám radost, že se daří takhle propojit židovskou, českou a slovenskou historii a kulturu. Třeba to představení někdy předvedeme i v Praze.

Alice Marxová

RABŠTEJN A NEČTINY

Nejmenší městečko v Evropě a Cesta andělů

Plzeňsko je kraj, kde se po staletí setkávali, žili vedle sebe a občas i pospolu Češi a Němci. Hranice byla především jazyková. Až do začátku 19.

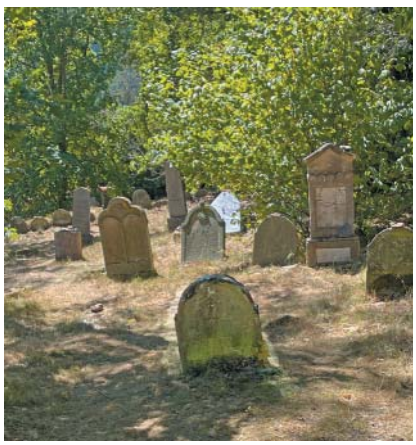
Rabštejn nad Střelou podle Vincence Morstadta, (1845).

století provozovali zdejší obyvatelé tzv. zemský patriotismus, který spočíval zejména v příslušnosti k historické zemi a její půdě a až v druhé řadě k jazyku nebo původu. Čechem v tomto smyslu byl každý obyvatel Českého království, ať mluvil česky nebo německy. Mnozí ostatně uměli jazyky oba.

Během 19. století byl však zemský patriotismus postupně opouštěn a nahrazen vlastenectvím jazykovým a etnickým, které prostřednictvím různých národních obrození a historických reminiscencí ono nadnárodní soužití zemského patriotismu postupně zlikvidovalo a nahradilo. Etnické a jazykové vlastenectví přispělo k rozpadu Rakouska-Uherska i k založení Československé republiky v roce 1918. Jako ideologie přispělo ale také k záboru Sudet, vzniku protektorátu, rozpoutání teroru a násilí a v konečné fázi po druhé světové válce i k odsunu (či vyhnání) německého obyvatelstva z Čech, Moravy a Slezska. Ještě dnes se setkáváme v pohraničí České republiky s důsledky tohoto zhruba sto let trvajícího procesu, který často považoval vzájemnou konfrontaci za hodnotu mnohem důležitější než pokojné soužití. Tak tomu bylo na obou stranách etnického a jazykového spektra. Faktem však zůstává, že co se Česka týká, přežila to všechno jen jedna část. Zhruba tři miliony Němců, nebo přesněji řečeno těch, kteří se k německví a německému jazyku hlásili, byly v letech 1945–1946 vysídleny. Před výletem do Rabštejna a Nečtin je užitečné si tyto skutečnosti připomenout a uvědomit.

RABŠTEJN NAD STŘELOU

Městečko založené v první polovině 14. století bylo v minulosti prosperujícím a se svým hradem i významným strategickým místem, které vlastnil a kde často pobýval král a císař Karel IV. Břidlice, která se v nedalekých lomech od středověku těžila, byla použita jako krytina střech na jeho nejvýznamnějších stavbách – Karlštejně a katedrále svatého Víta. Hrad byl časem (1705) přestavěn na rozsáhlý barokní zámek a celé panství potom po dlouhých 200 let vlastnili Lažanští z Bukové. Městečko po pohromách

Židovský hřbitov v Rabštejně. Foto jd.

třicetileté války znovu ožilo a poklidným životem žili i jeho obyvatelé, řemeslníci, zemědělci a kameníci. V roce 1850 žily v Rabštejně 563 osoby, které se v rozhodujícím počtu (přes 90 %) hlásily k německé národnosti a jazyku. Dnes tu sídlí 25 stálých obyvatel, z nichž 100 % má národnost českou.

I když po odsunu německého obyvatelstva byla celá řada historických domů zničena a zbořena, je Rabštejn stále místem, kde jako by se do jisté míry zastavil čas. Je tu v první řadě nádherný kamenný most, postavený v letech 1335–1340, starší než Karlův most a po píseckém kamenném mostě druhý nejstarší v Českých zemích. A stále slouží!

Od mostu k zámku, kostelu, kláštera a zřícenině hradu Sychrov je to necelých 700 metrů – sice do prudkého kopce (do kopce je v Rabštejně všechno), nicméně cesta je lemovaná historickými hrázděnými domy a barokními sochami. Ve dvou třetinách stoupání je navíc kavárna Četnická stanice, a pokud síly stačí, i muzeum. Ještě chvíli stoupáme kolem zámku, hradu, kostela a na vrcholku u kláštera si konečně můžeme trochu odpočinout. Ke zhruba sto metrů vzdálenému hřbitovu pak odbočuje stezka, prudce padající dolů do údolí Střely, nad níž Rabštejn právě je. Dá se pokračovat po úzké silnici vedoucí po hřebenu kopce směrem k Manětínu. Tou ale zatím nepůjdeme, a hned se dozvíme, proč.

ŽIDÉ V RABŠTEJNĚ

V městečku žili, vedle Němců a Čechů, po tři sta let také Židé. Zdejší židovská obec nebyla nikdy velká. Ani nemohla být, i kdyby sebevíce chtěla, protože Rabštejn se honosí mimo jiné tím, že je nejmenší městečko ve střední a možná i v celé Evropě. První tři židovské rodiny se zde usadily v druhé polovině 17. století, v roce 1851 napočítali v rabštejnské farnosti 28 Židů, v roce 1870 15, v roce 1930 2. Hlavní a prakticky jediná památka, která po nich zbyla, je židovský hřbitov, založený zhruba před 300 lety. To je ten důvod, proč se vydáme po strmě klesající stezce, po modré, která nás, obklopená houštinami a skalisky, na hřbitov dovede. V letošním horkém létě si tady může poutník připadat jako někde na Korsice nebo na Sicílii. Hřbitov, obklopený zachovalou zdí, má tři úrovně, navzájem propojené

Kamenný most v Rabštejně. Foto Wikipedia.

schodištěm, a poskytuje stín a úlevu jak svým stálým obyvatelům, tak i příchozímu. Ti, kteří tu leží, byli asi spíš zemští

patrioti, i když se na ně dlouho hledělo skrz prsty; mimo jiné i proto, že jejich pátria, za kterou se modlili, byla více směrem východním. A také že mimo této půdy, kterou si draze zaplatili, žádnou jinou neměli.

Kostel svaté Anny v Nečtinách. Foto jd.

Potom se zase vrátíme toutéž stezkou, která tentokrát pro změnu stoupá vzhůru, a když se nám podaří dosáhnout hřebene, vydáme se po něm po úzké silnici k restauraci U Laury (cca 300 m), která se svým venkovským posezením a nabídkou nepatří k nejmenším mezi zdejšími památkami. A že jich je mnoho. Jedna z nich, kterou by unavený poutník mohl přehlédnout a minout, se nenápadně ukrývá v zámeckém francouzském parku. Je jí pamětní deska, umístěná u stromu, zasazeného zde v roce 2018 při příležitosti 85 let od narození Olgy Havlové. Po celé republice bylo takových stromů, připomínajících její světlou památku a charitativní činnosti, vysazeno osmdesát pět. A také to, že letum non omnia finit.

Synagoga v Nečtinách v roce 1955. Foto archiv.

NEČTINY

Necelých 15 kilometrů od Rabštejna se nacházejí Nečtiny, druhý cíl našeho putování po Sudetech Plzeňského kraje. Označení Sudety nezní každému příjemně. Němečtí nacionalisté koncem 19. století přeměnili jeho původně čistě geografický význam v pojem nacionální a politický a takto pod něj zahrnuli veškerá pohraniční území s převahou německého obyvatelstva v rámci českých zemí. Zemský patriotismus byl nahrazen… – ale o tom už byla řeč na začátku. V květnu 1945 bylo používání názvu Sudety dokonce úředně zakázáno. Dnes se běžně používá jako označení území, odkud byli němečtí obyvatelé hromadně odsunuti.

Podobně jako Rabštejn jsou i Nečtiny starobylé (první zmínka je z roku 1169) a v rozhodující míře (až do roku 1945) německojazyčné, a také zde byla po staletí židovská obec. I tady došlo k dramatickému, i když ne tak drastickému snížení počtu obyvatel (1045 v roce 1869 oproti 314 roku 2021) a zboření asi jedné čtvrtiny domů, i zde se přesto dochovala řada památek a zajímavostí. Na rozdíl od Rabštejna se však Nečtiny podařilo zachovat funkční a celoročně obydlené. A co víc: některé aktivity, které tu spatřily světlo světa, přesáhly svým významem nejen hranice okresu či kraje, ale i České republiky.

Co všechno je v Nečtinách k vidění. Zámek, který vlastně přímou součástí obce není, novogoticky upravený v polovině 19. století s rozsáhlým parkem; dominanta městečka kostel svatého Jakuba; zřícenina hradu Preitenštejn; opuštěný hrad Špičák; hrobka majitelů panství, rodiny Mensdorff-Pouilly; barokní radnice; městské muzeum v objektu bývalého zájezdního hostince s expozicí, která zahrnuje výslech řezníka četníkem; hodně barokních i současných soch – a také kostel svaté Anny. V této historicky i architektonicky zajímavé stavbě v gotickо-renesančním slohu s přilehlým barokním špitálem založil na začátku devadesátých let 20. století a léta řídil mim, režisér a pedagog Ctibor Turba proslulé Studio pohybového divadla – Kaple. Po 16 let zde pořádal prestižní mezinárodní letní dílny a semináře pro mimy, herce, klauny, studenty uměleckých škol i amatéry a Studio (a tedy i Nečtiny) se stalo evropsky významným centrem pohybového divadla. Když vloni téměř jednaosmdesátiletý Ctibor Turba v nedalekém Hamru u Nečtin zemřel, rozloučili se s ním jeho kolegové, žáci a přátelé právě tady, v bývalém kostele svaté Anny, ke kterému vede přírodní galerie soch, známá jako Cesta andělů.

Židovský hřbitov v Nečtinách, 2026. Foto jd.

ŽIDÉ V NEČTINÁCH

Také zde, tak jako v Rabštejně, existovala židovská komunita nejméně po tři sta let. Po polovině 17. stol. byli Židé z městečka vyhnáni, avšak nejpozději v 18. stol. se opět vrátili. Nejvyšší počet osob židovského vyznání je doložen roku 1869 – 72 osob. Klasicistní synagoga, která nahradila starší modlitebnu, byla vystavěna v letech 1840–1857. Ihned po záboru Sudet

Ctibor Turba při představení. Foto archiv.

v roce 1938 byli zbývající židovští obyvatelé vyhnáni, synagoga poničena a svému osudu pak ponechána i po válce. Zbořena byla v roce 1986, čtyřicet let po odchodu Němců z Nečtin.

Židovský hřbitov najdeme snadno – nachází se v lesní stráni zhruba 300 metrů jihovýchodně od kostela svatého Jakuba. Sloužil jako místo posledního odpočinku pro Židy z širokého okolí. Poté, co ho poničili a zhanobili nacisté a co byly náhrobní kameny rozkrádány i po válce, došlo v letech 2024–2025 k záchraně zbytku macév i k pietní úpravě celé hřbitovní plochy. S finanční pomocí ESJF, organizace pro ochranu židovských hřbitovů v Evropě, nechala FŽO v ČR vystavět novou ohradní zeď a osadit ji vstupní brankou. V dnešní podobě tak strohým, ale i důstojným způsobem hřbitov opět připomíná jak staletou přítomnost Židů v Nečtinách, tak i jejich osud.

JIŘÍ DANÍČEK

RESORT SVATÉ KATEŘINY

Velká proměna v údolí pod horou Sinaj pokračuje

Na světě asi neexistuje jiné místo, v němž by se tak intenzivně prolínala krása přírody se základy judeo-křesťanské civilizace: rozeklané skály v Sinajské poušti s horou Sinaj, na níž se Mojžíšovi v hořícím keři zjevil Hospodin a svěřil mu desky s Desaterem, základními příkazy zákona, jako dar Židům osvobozeným z egyptského otroctví a shromážděným pod horou. V údolí po skalami leží klášter sv. Kateřiny, jejž v 6. století založil byzantský císař Justinián I. a je nejstarším nepřetržitě obývaným křesťanským klášterem na světě. Žijí v něm mniši řecké ortodoxní církve. Ti mj. spravují jednu z nejvýznamnějších starověkých knihoven světa, která obsahuje přes 3300 rukopisů v řečtině, hebrejštině, syrštině, arabštině, arménštině, koptštině a dalších jazycích. Vystavena je v ní i kopie listiny z roku 623, charty, v níž prorok Mohamed místním mnichům zaručuje výsady a ochranu jejich majetku.

Klášter sv. Kateřiny a nad ním hora Sinaj. Foto Encyclopedia Britannica.

HORA SINAJ

Není úplně snadné se sem dostat, a tak pouštní údolí a hory byly do nedávné minulosti ušetřené důsledků masového turismu, egyptští průvodci ho nazývali „posvátnou oázou“. Někteří čtenáři možná využili možnost získat omezené vízum, které platí pro návštěvu Sinaje a lze ho po vyplnění formulářů zakoupit na přechodu Taba nedaleko izraelského Ejlatu. Odtud je pak možné autobusem či taxíkem dojet do letovisek Dahab či Neúba a po přespání se na Sinaj dostat. V ideálním případě lze vyrazit v noci a na vrcholu pak pozorovat východ slunce. K výstupu jsou na výběr dvě cesty – ta prastará ze 6. století, která je přímější, ale náročnější (musíte zdolat 3750 „stupňů pokání“), a druhá, zvaná velbloudí, kdy stoupáte zvolna serpentinami, a až na jejím závěru vás čeká 750 schodů, které jsou současně i poslední částí zmíněné staré stezky. Spolu s pohledem na beduíny, kteří na svých velbloudech vezou méně zdatné cestovatele, si vychutnáváte měnící se barvy hor, stále otevřenější panorama skal, chladnější vzduch i pohled na let ptáků pod vámi. Cestou minete propast, v níž v jeskyni přenocoval prorok Eliáš, a když se vám podaří zdolat ještě finální vysoké kamenné schody, dospějete ve výšce 2285 metrů nad mořem až k Mojžíšovu kameni (o pouti na horu Sinaj viz *Rch* 6/2000).

Krajina u kláštera původně a během velké proměny. Zdroj BBC Ben Hoffler.

Turisty přivážejí do městečka Svatá Kateřina samozřejmě také autobusy a taxíky z místní, tedy egyptské strany; jedná se o jednodenní výpravy, směřující sem z Šarm aš-šajchu a dalších letovisek, či o dvoudenní exkurze z Káhiry; celkem dorazí v sezoně, tj. od března do podzimu údajně na tisíc lidí denně. Večer většina návštěvníků odjíždí, neboť možností, kde přespat, není mnoho: nabízí se hostel přímo v klášteře, eko-kempy provozované beduíny a několik menších penzionů a hotelů v okolí.

V roce 2002 UNESCO označilo klášter a okolní krajinu za místo světového dědictví „nesmírného duchovního významu“. Zdejší příroda je jedinečným vysoko položeným ekosystémem s množstvím endemických rostlin a mnoha druhy plazů; v beduínských sadech se díky vodním pramenům daří fíkům, mandlím či olivám. Zkrátka je to svět ještě víceméně nedotčený úpornou lidskou přítomností.

VELKÁ PROMĚNA A DAR SVĚTU

Na místě je však spíše minulý čas, protože tuto izolaci již několik let mění egyptská vláda. Ta roku 2021 podpořila projekt Velká proměna (The Great Transfiguration), nad nímž převzal záštitu sám prezident Abdal Fatták Sísí s tím, že vláda proměněnou oblast označila za „dar Egypta celému světu a všem náboženstvím“. To je zřejmě jakési ironické marketingové poselství: narážka na Desatero přikázání (dar světu) či na proměnu Páně.

V praxi se jedná o komerční megaprojekt, jenž podle oficiálních egyptských zdrojů a mezinárodních agenturních zpráv zahrnuje nové silnice a dálniční sítě spojující městečko Svatá Kateřina s letovisky u Rudého moře, které protínají chráněné krajinné oblasti; rozšíření mezinárodního Letiště svaté Kateřiny; výstavbu luxusních hotelů a „ekologických chat“; nové obytné čtvrti, včetně 21 hotelových komplexů s 546 byty; turistický bazar a nákupní centra o rozloze 1500 m^2; náměstí Míru s divadlem, muzeem, prostory pro akce a konferenčními sály. Projekt počítá i s protipovodňovými opatřeními, umělými terénními úpravami v údolí u kláštera, rozšířením městských inženýrských sítí (elektřina, vodovodní potrubí) a zahrnuje i vládní budovy. Nemá chybět ani lanovka na horu Sinaj…

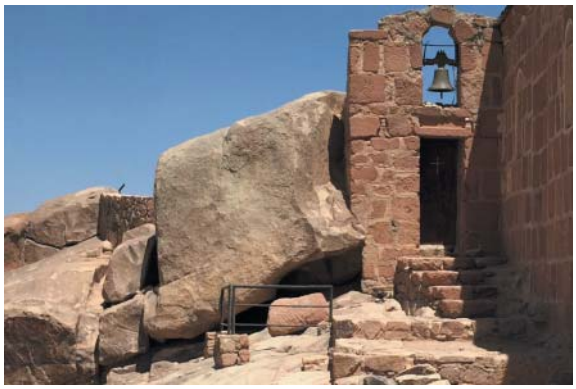
Náklady byly v roce 2022 odhadnuty na čtyři miliardy egyptských liber (při-

bližně 220 milionů dolarů). Celý projekt řídí egyptský státní podnik Úřad pro nové městské komunity (New Urban Communities Authority), který spadá pod egyptské ministerstvo pro bydlení.

Když v roce 2023 požádala organizace UNESCO egyptskou vládu, aby další developerské projekty zastavila, vyhodnotila jejich dopady a připravila plán ochrany této oblasti, Egypt žádost ignoroval a staví se vesele dál.

ŠKODY NA KRAJINĚ I LIDECH

Na poplach bijí ekologové, památkáři, historici, zástupci UNESCO a sami místní, tedy mniši a představitelé početné beduínské komunity. Organizace World Heritage Watch (WHW) uvádí, že projekt „narušil integritu této historické a biblické krajiny“. WHW rovněž tvrdí, že egyptská vláda porušuje nejen své závazky vyplývající z Úmluvy o světovém dědictví, ale také egyptské environmentální zákony týkající se chráněných přírodních oblastí. Byla poškozena krajina a egyptské úřady neváhají bourat domy, jež patří beduínům.

Vedle kaple na vrcholu hory Sinaji se nachází jeskyně, v níž se čtyřicet dnů a noci postil Mojžíš. Foto Sinai Monastery.

Dodejme, že místní beduínské společenství je velmi početné (asi čtyři tisíce osob), jedná se o kmen Džebelia, jehož příslušníci jsou potomky makedonských vojáků, které sem vyslal císař Justinián, aby hlídali mnichy, a po staletí s mnišskou komunitou úzce spolupracovali a dodnes spolupracují. Říká se jim „strážci sv. Kateřiny. Na rozdíl od „klasických“ beduínů žijí v kamenných domech, a právě kolem nich (nebo na jejich troskách) vyrůstá nový urbanistický celek. Při „proměně“ přišli o domovy i o hřbitov, který byl zasypán a přebudován na parkoviště. Plány na 700 nových bytových jednotek vyvolávají obavy, že by beduíni mohli být zcela vysídleni a za kamenné domy se zahradami by měli dostat byty, které neodpovídají jejich způsobu života.

DOHODA O PRONÁJMU

Klášter se proměně, která zahrnuje i zabírání pozemků, jež tradičně využíval, včetně parcel s beduínskými domy, brání i soudní cestou. Loňské rozhodnutí soudu však stávající trend potvrdilo: prohlašuje pozemek kláštera i okolí za státní majetek, omezuje po staletí uznávaná vlastnická práva náboženské komunity kláštera sv. Kateřiny a dle komentářů by mohlo mít dalekosáhlé důsledky i pro další křesťanská, židovská a muslimská náboženská zařízení po celém Egyptě.

Podle údajů z letošního července navrhla egyptská strana dohodu, která čeká na stvrzení zástupců kláštera, v jejímž čele stojí nový arcibiskup Symeon Papadopoulos. Podle ní by se klášter vzdal historických práv a stal by se egyptskou náboženskou právní jednotkou, v níž mohou mniši žít a používat ji pro náboženské účely. Zahrady a okolní zemědělská krajina má připadnout státu (čímž se naplňuje hrozivá prognóza o vysídlování beduínů); duchovní si ji mohou od státu dlouhodobě pronajímat za symbolickou cenu. Otázkou zůstává, zda klášter bude moci skutečně pokračovat jako samostatná jednotka, nebo bude čím dál závislejší na egyptském státu.

Prohlubeň, v níž přenocoval prorok Elijáš. Foto Sinai Monastery.

V souvislosti s tím je dobré vědět, že arcibiskup ani mniši nemají egyptskou státní příslušnost (mají řeckou, americkou nebo libanonskou) a jejich přítomnost v klášteře závisí na povoleních k pobytu, které je třeba každé tři roky obnovovat. Současný arcibiskup ještě nezískal oficiální pověření k vykonávání služby, takže nemůže ve jménu kláštera v podstatě mluvit ani hospodařit s klášterními penězi složenými v egyptských bankách.

V dostupných materiálech se hovoří i o tom, že tato kauza na čas zatížila oficiální egyptsko-řecké diplomatické vztahy. Avšak důležitější než právní status kláštera a ochrana místní krajiny se jeví nová egyptsko-řecká spolupráce na dodávkách zelené energie. Jedná se o projekt Gregy, který díky 950 km dlouhému podmořskému kabelu propojí egyptské pobřeží u Středozemního moře s Řeckem a touto cestou se bude přenášet čistá energie z egyptských solárních a větrných elektráren dále do Evropy, čímž se sníží závislost na ruském zemním plynu (což je dobrá zpráva, byť má s ohledem na sinajskou situaci trpkou příchuť).

Velká proměna, hotelový komplex na Sinaji, 2026. Zdroj Coptic Solidarity.

Údolí u kláštera sv. Kateřiny tedy jako mnohá jiná posvátná místa na celém světě ztrácí původní tvář. Pro současný svět je asi příznačné, že v devastované krajině se v budovaném hotelovém mega resortu s obchodním centrem, restauracemi a dalšími službami počítá i s „duchovním komplexem“.

Alice Marxová

ZAMLŽENÁ BIOGRAFIE

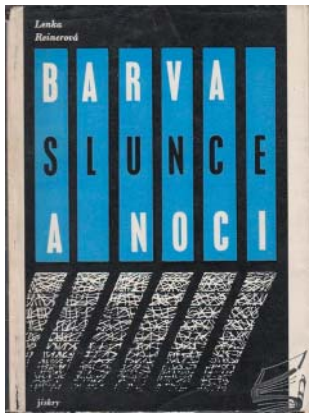
Na okraj knihy o Lence Reinerové

Pod názvem *Lenka Reinerová: Nekonečná přátelství* vydalo pražské nakladatelství Labyrint rozsáhlou monografii o spisovatelce Lence Reinerové. Autorkou je germanistka Viera Glosíková, která, jak si pamětníci možná vzpomenou, ještě nedlouho před listopadem 1989 uveřejnila spolu se dvěma kolegy v partajním týdeníku *Tvorba* (4. ledna 1989) záznou recenzi na knihu *Böhmische Dörfer* Jürgena Serkeho (1987), ve které autor mapoval zapomenutou německou literaturu z českých zemí. V ohodnocení mu byla mimo jiné vyčtena senzacechtivost, zavírání očí nad tím, co prý nechtěl vidět, a také neúplnost. Ta byla pak v recenzi opravena, jména opomenutých spisovatelů doplněna, Lenka Reinerová však ještě postrádaná nebyla. To se mezitím změnilo, zčásti i zásluhou Viery Glosíkové.

Lenka Reinerová dnes často figuruje nejen jako poslední pražská německojazyčná spisovatelka a autorka důležitých literárních děl, ba dokonce je jí i připisováno jakési završení dědictví Franze Kafky. Jestliže však Glosíkové a jejím spolurecenzentům u Serkeho mnohé chybělo, v nyní předkládané monografii toho chybí také mnoho. Výsledkem je zamlžená biografie.

Příkladem mlžení je popis návratu Lenky Reinerové do Prahy po letech válečného exilu v Mexiku a poválečném pobytu v Bělehradě, kam následovala svého manžela, jugoslávského lékaře a komunistického aktivistu Theodora Balka. Odtud se v létě 1948 vrací do Prahy. Její emigrace jistě nebyla zábavným výletem, a tak vytoužené, ale i komplikované shledání s městem jejího mládí nepřekvapí – nicméně politický kontext je v předkládané monografii vynechán. Připomeňme si proto, že v létě 1948 se vyhrocuje roztržka Moskvy s Titem a začíná útěk prosovětských politických špiček z Jugoslávie. V Československu rychle vzniká antititovská exilová komunita, ve které je aktivní i Theodor Balk. V monografii čteme, že se dlouho nemohl smířit s označením Tita jako „krvavého psa“, ovšem zalistujeme-li jeho četnými československými publikacemi, zjistíme, že jako antititovec právě takový slovník sám užíval. Dlouhodobě to nepomohlo. Nejpozději ve výslechu Karla Švába při procesu se Slánským se dočítáme, že vedení strany dobře vědělo, že Balk je „starý trockista“, a nejen to: „Byla řada poznatků o tom, že mezi jugoslávskými emigranty se ukrývá mnoho titovských agentů“ (*Rudé právo*, 26. 11. 1952). Balk skončil ve vazbě.

V červnu 1952 byla zatčena i Lenka Reinerová. Podle předkládané monografie navzdory varovným signálům nikdy nepochopila proč, nicméně historici, kteří se jugoslávskou emigrací v ČSR zabývali (především Ondřej Vojtěchovský, *Z Prahy proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu,* Praha 2012), nás posouvají za hranice prostého údivu a docházejí na základě archivních rešerší k závěru, že Reinerová po návratu disponovala nadstandardními vztahy se sekretariátem ÚV KSČ a prosazovala stalinistickou linii mezi jugoslávskými emigranty, které také dozorovala. Jejích zpráv pro Bedřicha Gemindera, vedoucího zahraničního oddělení ÚV KSČ – mimochodem bytem v podnájmu u Rudolfa Slánského – jsou dochovány tucty. Ve své zpravodajské roli byla dokonce počátkem roku 1951 povýšena z důvěrníka na agenta (Vojtěchovský, s. 420). Viera Glosíková prý s Lenkou Reinerovou o tomto období mluvila a obě dospěly k jednoduchému závěru – byla to šílená doba. Ano, je možné, že pilná zpravodajka se ve vězení divila, méně pochopitelné však je, proč autorka monografie vzala údiv své přítelkyně za bernou minci, místo aby se jako badatelka pokusila hledat odpověď podle pravidel kumštu. Místo toho sama poznamenává, že dodnes smysl „těch soudních procesů neumí plně pochopit“ (s. 170).

I Lenka Reinerová, podobně jako její nadřízený, popravený Bedřich Geminder, se nepochybně stala obětí bezpráví. Trauma muselo být zpracováno, a tak cesta na veřejnost byla logickým krokem. Je proto kladným rysem monografie, že zde nalézáme odkaz na texty, které jsou dnes více či méně zapomenuté, konkrétně na knihu *Barva slunce a noci*, kterou Lenka Reinerová dopsala již v roce 1962; publikovat ji mohla ale až v roce 1969. Jde o autobiograficky motivovanou literární fikci, ve které komunistka jménem Věra – čti Lenka Reinerová – podrobně líčí poměry ve vazbě, kde ji vyšetřující orgány nevybíravým způsobem nutí, aby se přiznala ke špionáži, sionismu, titoismu a podobným zločinům. Nejsou vynechány ani hrubé antisemitské výpady a urážky, kterým je častována („Všichni židi jsou sionisti!“). Navzdory drsné zkušenosti však Věra zůstává komunistkou – těší se na výročí Říjnové revoluce, slaví první máj a opakovaně vysvětluje přednosti komunistického zřízení své spoluvězenkyni, se kterou pak dokonce v cele sestaví pěticípou hvězdu. Ta se Věry opakovaně ptá, proč ji ti její komunisté mají tak neradi, že ji věznì. Žádná odpověď. Věra je nakonec bez vysvětlení propuštěna. Nic nepřiznala. „Orgáni“ jí vydají její svršky, odvezou kamsi na pražskou periferii, a aniž tázáni jí sdělí, že Stalin a Gottwald zemřeli, Berija byl popraven a proběhla i měnová reforma. Doporučí jí, aby dále pokračovala tramvají, k čemuž laskavě poskytnou důležitou informaci – jízdné je nyní šedesát haléřů.

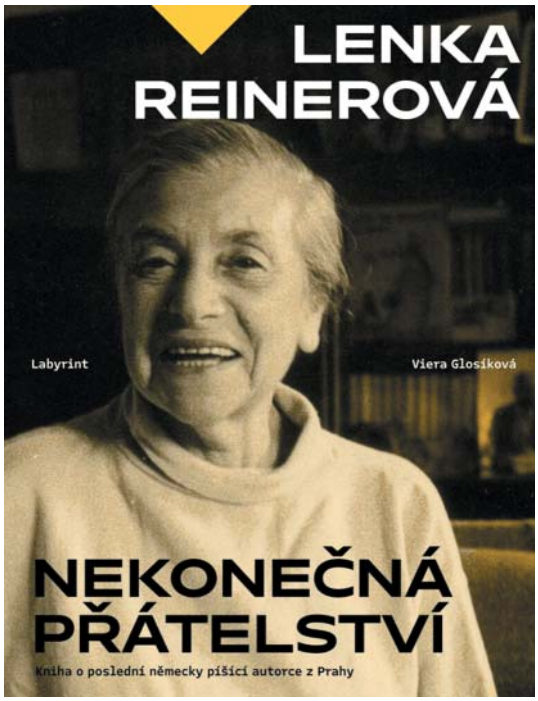
Zdůrazňujeme, že se jedná o literární dílo, potvrzující mimo jiné i taktizování v terénu, který měl své mantinely a vyžadoval smysl pro to, co lze v daném okamžiku publikovat. Nelze zde proto jednoduše mluvit o tom, že sama Lenka Reinerová předkládá model zamlžené autobiografie, ptát se však můžeme, např. když v úvodu autorka ještě stačí vyjádřit svou vděčnost za to, že *Barva slunce a noci* vychází v nakladatelství Komunistické strany Československa. Kniha je nicméně důležitá tím, že patří k dobovým dokumentům o praktikách stalinistické justice, tak jak o nich psali autoři z okruhu komunistických obětí režimu.

Ale vraťme se zpět. Naším cílem není ani detailní badatelská studie, ani kádrování Lenky Reinerové ex post. Hledáme spíš momenty, které otevírají obecnější otázky. Vybíráme z nich tři: pojem přátelství, – viz titul *Nekonečná přátelství* –, fenomén přizpůsobivé inteligence, a ne na posledním místě i knižní žánr nazývaný *coffee table book*. Či jinak řečeno, i když Viera Glosíková v epilogu připouští, že „lidovým ideologům“ bylo v životopise Lenky Reinerové ledacos trnem v oku, recenzent

doufá, že mezi tyto vulgární kritiky nepatří – chce si jen ze spisu odnést poučení a ujasnit si, jak se (ne)píše biografie.

Začněme tím nejtěžším – přátelstvím. Proč *Nekonečná přátelství*? Lenka Reinerová s láskou opakovaně vzpomínala na mexický exil, mj. na přátelství s E. E. Kischem a německou autorkou Annou Seghersovou. Určitě to nebyla pragmatická přátelství ve smyslu něco za něco. Byly to vztahy vyplývající z nucené emigrace, pocitu vzájemné loajality a kamarádství v těžkých časech. A byla to i přátelství židovská, i když se v daný okamžik – ale ani později – o nich tak nemluví. Ale ani o tom nejdůležitějším, totiž sdíleném politickém názoru, se toho mnoho nedozvíme – stará přátelství jsou relativizována zjednodušeným zjištěním, že sdíleným stanoviskem byl antifašismus. Glosíková toto stanovisko přebírá. Pravdou ovšem je, že mexické útočiště takhle jednoduché nebylo. Věrnost straně, tedy Komunistické straně Německa, a přímý či nepřímý dozor Moskvy byl neustále přítomen. Příkladem byl Heinrich-Heine-Klub, kterému v Mexico City předsedala zmíněná Anna Seghersová a jehož aktivní členkou byla i Lenka Reinerová. Tomuto klubu se nestraničtí emigranti prostě vyhýbali – tečka. A takřka s úsměvem si všímáme, že oko strany vidělo i do soukromí „československého trojlístku“ (s. 147), tedy E. E. Kische, Lenky Reinerové a Andrého Simona. Posledně jmenovaný byl svědkem na svatbě Lenky Reinerové a Theodora Balka. Připomeňme si zde, že André Simone, jinak Otto Katz, byl sovětský agent, jehož zlatou érou byla pozdní třicátá léta v Hollywoodu. Udržovat tato přátelství po válce nebylo jednoduché. Kisch zemřel brzy po návratu do Prahy a Katz, přesměrovaný tamtéž, se stal obětí tzv. Slánského procesu. Nicméně mexická přátelství Lenka Reinerová kultivovala ještě ve vzpomínkách od padesátých do osmdesátých let. Figurují v nich např. Ludwig Renn, jeden ze zakladatelů německé proletářské literatury a po válce kulturní funkcionář NDR, či východoněmecký prozaik Bodo Uhse, v Mexiku aktivní v časopise *Freies Deutschland*, do kterého Lenka Reinerová mimochodem často přispívala. I pro ně bylo Mexiko zásadním zážitkem, který trval i po návratu do NDR, kde se ovšem minulost někdy mohla stát problémem, viz peripetie Anny Seghersové. Tu mimochodem Lenka Reinerová navštívila v listopadu 1956, přičemž neopomenula zmínit její znepokojení nad probíhajícím povstáním v Maďarsku.

Jestliže východoněmecká nakladatelství (a snad i někteří tamní čtenáři) v osmdesátých letech se zájmem naslouchali vzpomínkám o přátelství mezi soudruhy a soudružkami, Lenka Reinerová motiv přátelství transformovala imaginativním způsobem ve své *Kavárně nad Prahou* (německy 1996, česky 2001). Zde někteří přátelé z NDR chybějí – jsme koneckonců v Praze – zatímco se nyní v imaginárních konverzacích s hosty v kavárně nad Prahou objevuje např. Jaroslav Seifert, Franz Kafka nebo dokonce Jaroslav Hašek. Ale ať už je inventář přátel jakýkoli, nová přátelství nejsou ani židovská, ani politická, ani romantická. Praha, alespoň v té imaginární kavárně, nemá politickou kvalitu – máme tu před sebou jakýsi odpolitizovaný mýtus o přátelství. Viera Glosíková jej nezpochybňuje.

Přejděme k neméně těžkému bodu – přizpůsobivé inteligenci. V tom formátu, který známe z oněch dob, vede téma asi jen k jakémusi historickému cvičení, ne příliš objevnému, nicméně přizpůsobivost a podobné formy oportunismu generují sociální kapitál dodnes. Situace může být složitá a hranice mezi existenciální nutností přežít a okamžikem, kdy je hranice překročena, není vždy ostrá. Pravda, lze připomenout dramatické příběhy obratů o 180 stupňů. Vzpomeňme na onen dramatický příběh, ve kterém se z farizeje Šavla stane Pavel, hlasatel náboženství Ježíše Krista. Častější jsou ovšem příběhy „běžného“ oportunismu, kdy žádný zázračný obrat nenastává a obrodná cesta je prostě jen pragmatickým řetězením nově přijatých příležitostí a nahrazováním starých úmluv úmluvami novými. U „starého trockisty“ Balka musela nová úmluva např. akceptovat, že po roce 1955 už Tito nebyl ani zrádce, ani krvavý pes.

Přizpůsobovala se i Lenka Reinerová? Autorka monografie mimo jiné naznačuje, že tomu tak nebylo, jak ukazuje časopis *Im Herzen Europas*, vydávaný nakladatelstvím Orbis pod redakcí Lenky Reinerové, která pro tuto funkci mimochodem opět vstoupila do KSČ. Opravdu? *Im Herzen Europas* (1958–1971) byl přeci časopis určený zahraničnímu čtenáři a jako takový byl koncipován jako nástroj „něžné“ propagandy, tedy jakéhosi kýče, který líčil poúnorové Československo jako kvetoucí zahradu kultury a demokracie, ve které byla radost žít. Západní čtenář se této země nemusel bát.

Pro nakladatelství Orbis Lenka Reinerová ovšem současně psala i méně „něžnou“, v monografii nezmíněnou propagandu, ve které problémy socialistické společnosti, např. rodin s dětmi, přicházejí na přetřes, ovšem v demokraticky koncipovaných masových shromážděních, aby pak byly řešeny pozorně naslouchající stranou – tedy přesněji řečeno, stranou, která nakonec vydá několik deklarací. Odkazujeme zde na exportní kýč publikovaný hned v několika jazycích (např. italsky jako *4 milioni di cittadini discutono*, 1959), který měl tak jako *Im Herzen Europas* uklidňovat západní čtenáře. (Méně jasné je, koho měla uklidňovat verze ruská.)

A do třetice *coffee table book*. K tomuto žánru je zde dobře nakročeno. Kniha je atraktivně upravena, obrazová část jistě zaujme a navzdory zmatené sazbě tu snad máme i kandidáta na knižní cenu odpovídající kategorie. Hlubší historická rešerše tu ale není, odkazy na sekundární literaturu jsou minimální, systematická bibliografie chybí, jmenný rejstřík také, ale to vše je v daném žánru přijatý standard. Na obrázky se v *coffee table books* vejdou knihovny barokních klášterů či norské fjordy. A také takto představená Lenka Reinerová. Cílem je nezneklidňovat, zachovat uhlazenou náladu, a tak i sem tam něco vynechat.

Jindřich Toman

RUIN AND RUSH

O výstavě v berlínské Neue Nationgalerie

V berlínské Neue Nationgalerie probíhá až do 3. ledna 2027 výstava nazvaná *Ruin and Rush* (Zkáza a spěch) s podtitulem *Berlín 1910–1930*. Výstava nevelká, skoro komorní, o to však intenzivnější co do šíře výrazu, přesvědčivosti vybraných špičkových děl a vzájemných vazeb. Expozice „zkoumá“ Berlín v té divoké epoše, plné napětí a extrémů, formované první světovou válkou a Výmarskou republikou. Expresionismus v ostrých gestech a úzkostných šklebech; denní Berlín a jeho chudoba a boj o přežití; noční Berlín a jeho tlukoucí, přepjatý mozek, rozjívenost a jedovaté jazýčky pokušení. Kosmopolitní město, které připomínalo nahuštěný papiňák. Už tehdy snad biblický „Bábel“ – místo, kde se scházeli lidé z celého světa a překračovali rozličné hranice.

Ludwig Kirchner *Postdamer Platz*, 1914.

Výstavu uvádí olej Ernsta Ludwiga Kirchnera *Potsdamer Platz* – náměstí jako ústřední bod města, jako dostaveníčko i dynamická křižovatka. Obraz z roku 1914 zachycuje roztříštěného, nemocného ducha doby, ale současně má náměstí ještě tvar, odkazuje ke staré Evropě. Pro srovnání s dnešní podobou náměstí – vlastně banální a nezajímavou částí metropole. Hned od začátku jsou součástí výstavy také účelně zvolené filmové ukázky z klasiky němého filmu Fritze Langa *Metropolis* (1927) a z experimentálního dokumentu Walthera Ruttmanna *Berlín: Symfonie velkého města* (1927).

V úvodní části výstavy, zabývající se energií rostoucí metropole, její architekturou, dopravou a nočním životem, zaujme olejomalba německo-židovského malíře Jakoba Steinhardta *Město* (1913) – dynamický výjev noční berlínské ulice, připomínající divadelní scénu. Žlutě namodralé pozadí, nahnuté domy, šajnující světla lamp a výloh, pulsující ulice jako tekoucí koryto plné lidí a jejich stínů, vhledy skrze otevřená okna do bytů a jejich intimit a osvětlená tramvaj s červeným světlem, vypadající jako pohřební dodávka / Charónův koráb. Je to vlastně noční tanec, danse macabre, šílený tah v předvečer Velké války. Sám malíř rukuje na frontu. Přežije a emigruje do Palestiny.

Z filmu *Metropolis* Fritze Langa, 1927.

Druhá část výstavy se obrací k sociálnímu rozměru berlínské společnosti a k ekonomické krizi dvacátých let, ke strádání, zoufalství a propadu životní úrovně. Zde dominuje plátno Georga Grosze s názvem *Šedý den* (z roku 1920). Německo mezi válkami, míjení světů, přehlížení a postupně navyšovaná zeď mezi jedním a druhým, mezi zástupci rozličných profesí, vrstev, osudů. Původní autorův název zněl *Městský úředník pro péči o válečné veterány*. Čtyři postavy – čtyři role. V popředí blahobytně vyhlížející byrokrat, šilhavec (nevidí si ani na špičku nosu, natož na druhé lidi), tupec a ignorant s aktovkou, ze které čouhá pravítko, dle kterého měří

Jakob Steinhardt *Město*, 1914.

skutečnost. Nadutý ouřada, jehož hlava je nasazena na tlustý krk jak kýbl od vápna – ve tváři má jizvy, tzv. šranky, které vznikaly v tělocvičnách (nikoli na bojištích) při šermířských soubojích mezi členy německých akademických spolků. Jiným směrem, za zdí, kráčí válečný invalida, v mundúru bez vyznamenání, veterán z Velké války, mrzák bez ruky a s dřevěnou nohou, s propadlou, zoufalou tváří a s vnitřním vyhořením. Člověk bez budoucnosti, který má doma břitvu na holení či podřezání si žil. A ještě dvě postavy můžeme za ním identifikovat – anonymního dělníka

Renée Sintenis *Autoportrét*, 1926..

s lopatou a jakéhosi špicla, fízla (připomíná Haškova Bretschneidera), který evokuje atmosféru nedůvěry a politického špehování ve Výmarské republice.

Třetí část výstavy nasvěcuje postavení ženy v nitru kamenného Berlína a zabývá se proměnlivými postoji ke svobodě, sebeurčení a queer životu. Sugestivní je portrét tanečnice a divy nočního Berlína Anity Berberové od Otty Dixe z roku 1925, uhrančivé ženské tváře malířky Tamary Lempické (narozené ve Varšavě, jejímž otcem byl Boris Gorski, právník židovského původu), sochařský autoportrét Renée Sintenis nebo obraz Ernesta Neuschula *Pijáci* z roku 1927. Tento rodák z Ústí nad Labem (1895), malíř a tanečník židovského původu, který se řadí mezi vrcholné zástupce nové věcnosti, dokončil studia malířství v Praze (u Františka Thieleho), kde měl i svoji první velkou výstavu. Jeho život se odehrával takřka stále na cestách, zvlášť když po roce 1933 musel kvůli pronásledování Židů opustit Berlín. Vrátil se do rodného Ústí, štěstí zkoušel i v Sovětském svazu, portrétoval Stalina, ale též TGM a Edvarda Beneše, aby nakonec uprchl do Velké Británie a byl zhnusen Benešovou poválečnou politikou. Suverénní figuralista, vynikající pozorovatel, malířský vypravěč. Na obraze *Pijáci* rozehrává melancholickou scénu nočních návštěvníků hospody. Střed obrazu tvoří stůl s politým a shrnutým ubrusem, kolem něj sedí tři dvojice, které spolu přestaly mluvit. Někdo ještě pokuřuje, jiný se chystá dopít skleničku, ale všechny prostupuje všeobecná rezignace a únava, jakási tíha osudu. Čtyři z postav si podepírají hlavu (každý jinak), jako kdyby podpíraly celé berlínské noční nebe. Ještě je noc, domů se nechce a ani se nechce probudit z tohoto pijáckého snu/přeludu.

Georg Grosz *Šedý den*, 1920.

Výstavu pak uzavírá rozměrné plátno Lotte Lasersteinové, německé malířky židovského původu. Její *Večer nad Postupimí* (1930) je považován za mistrovskou reflexi rostoucí vlny národního socialismu v Německu. Nikoli skrze násilí, ale prostřednictvím jakési beznaděje, pocitu marnosti a vědomí blížícího se konce (Výmarské republiky). Skupina pěti mladých lidí (přátelé malířky) sedí za blížícího se soumraku na střešní terase a za nimi se rozkládá Postupim. Přestože jsou spolu u jednoho stolu, každý z nich je uzavřen sám do sebe, panuje mezi nimi hluboká odtrženost a apatie. Každý ve své bublině. Krize a deziluze se projevuje jejich samotou. Každý je sám, opuštěn, jak na ostrově. A přeci ještě spolu. Je to předehra, prolog k velkému loučení a vědomí neodvratného zániku jedné éry. Rozsazení u stolu může připomínat ikonografii Poslední večeře (citronová žluť ústřední postavy) a německý ovčák, spící pod stolem, zase dřímající germánskou prasílu. Když Lotte Laserstein v roce 1937 utíkala před vlnou antisemitismu s několika málo svými obrazy do Švédska, *Večer nad Postupimí* vzala s sebou. V exilu obraz symbolicky přejmenovala na *Moji přátelé*.

Lotte Laserstein *Večer nad Postupimí*, 1930.

Plátno pro ni přestalo být pouhým zachycením nálady jistého konce, ale stalo se osobním památníkem na konkrétní lidi, které měla ráda a které brutální režim rozprášil do celého světa.

Tamara de Lempicka *Portrét z profilu a z ánfasu*, cca 1931.

Je třeba dodat, že Meta, matka malířky, pianistka a výtvarnice, zahynula v německém koncentračním táboře a že malířčina sestra Käte válku přežila jen díky tomu, že ji ukrývali němečtí přátelé (o L. Laserstein viz text J. Placáka, *Rch* 6/2019).

„Společnost je zachycena právě v okamžiku, kdy přišla o svou vitalitu," píše o tomto obraze Harald Jähner v knize *Závrať* a dodává: „ a jednotlivce znovu uvrhla do tiché samoty. V této ambivalenci odstupu a blízkosti je tento obraz něžným protipólem k buranským a siláckým vizím ‚pravého společenství', jimiž NSDAP bombardovala veřejnost. Zlatá dvacátá léta jsou pryč. Vystřídalo je melancholické čekání na nejistou budoucnost. Je to portrét komunikační krize."

Miloš Doležal

STRAMEROVCI

Kniha o rozpade rodiny a komunity

Kniha, nazvaná stručne a trochu tajomne *Stramer*, ilustruje rozpad židovskej rodiny, komunity i celej poľskej spoločnosti v medzivojnovom období. Dejiskom je Tarnovo, mesto neďaleko Krakova, kde podľa bedekra pred holokaustom „žilo 25 000 Židov a synagóga bola miestom, kde sa stretávali takmer všetci. Dnes je námestie tiché, zvláštne prázdne...“

KNIHA

Rodinu Stramerovcov tvorili rodičia Nathan a Rywka a ich šesť detí: synovia Rudek, Salek, Hešo, Nusek a dcéry Rena a Vela. Dôležitou, hoci „neviditeľnou“ súčasťou rodiny bol Nathanov „americký“ starší brat Ben. K nim sa postupne pripojili manželskí partneri, milenci a milenky, deti, priatelia.

Mikolaj Loziński svoj text rozdelil do množstva krátkych kapitol, ktoré nazval menami jednotlivých členov rodiny. Zvolený postup mu umožnil ukázať dospievanie a starnutie protagonistov, ale aj zmeny rodiny, komunity, spoločenskej atmosféry a politickej situácie v Poľsku bez toho, aby musel zložito vysvetľovať a zdôvodňovať posuny deja v priestore a čase.

ROZPAD

Hlava rodiny Nathan sa po štyroch rokoch života v Amerike, kam odišiel spolu s bratom Benom, vrátil (údajne kvôli Rywke) domov. Okrem spomienok a pár amerických slov, ktorým nik z rodiny nerozumel, priniesol aj Benov rozlúčkový dar. Kožený opasok s mosadznou prackou mu dobre slúžili nielen v nohaviciach, ale aj ako výchovný prostriedok.

Hrdo hlásal, že jeho hlava neslúži len na nosenie čiapky, prax to však nie vždy potvrdzovala. Kúpil vagón kolofónií, pretože vraj nemal odkiaľ vedieť, že v Tarnowe nie je až toľko huslistov. Lacno získal vagón sviečok, žiaľ, bez knôtov. Neskôr otvoril kaviareň. A v úsilí zbaviť sa „štamgastov“, ktorí sedeli hodiny pri šálke kávy či tanieri polievky, skrátil predné nohy stoličiek. Nedalo sa na nich sedieť. Vyhnal tak neplatičov aj ostatných hostí a podnik skrachoval.

Názory Nathanových detí dokumentujú postupný rozklad židovskej rodiny, komunity, ale aj celej poľskej spoločnosti. Najstarší syn Rudek po úspešnom univerzitnom štúdiu pracoval ako úradník v Krakove. Oženil sa a finančne podporoval zvyšok rodiny. Nathana poburovalo, že dvaja mladší synovia prijali komunistické idey: *Doma mu v poslednej dobe liezol na nervy aj pohľad na synov Salka a Heša, vysedávajúcich večer nad knihami. Taká nová móda. Ale čo robiť, keď teraz údajne aj bohabojní žiaci ješivy, v jarmulkách a s pejsami, chodia po Tarnove s vážnou tvárou a modlitebnou knižkou pod pazuchou, no dnu, v zbožných doskách, majú knihy toho Marxa. A oni sami tiež – zvonka vyzerajú ako za jeho čias, no zvnútra sú už iní.* [...]

Ako vôbec môžete niekomu takému veriť. Nathan mal evidentne na mysli Marxa. Do synagógy nechodíte a veríte chlapovi s rabínskou bradou.

Uvoľňovanie religiozity vhodne ilustruje drobné, no veľavravné gesto Rywky. Viedla kóšernú domácnosť, ale mladšej dcére Vele dala peniaze, aby si kúpila chlieb so šunkou: *Nie je to kóšer, ale je to skutočná radosť...*

Spoločenský nepokoj sa premietol aj do atmosféry Tarnova. V meste, kde dlhé roky *volili poľského starostu a židovského zástupcu starostu,* sa stále intenzívnejšie prejavoval antisemitizmus. Počiatočné verbálne útoky prerástli do pouličných bitiek a násilie neobišlo ani univerzitnú pôdu. Renu, ktorá študovala v Krakove, spolužiak varoval, aby na druhý deň neprišla do školy, *lebo budeme biť Židákov.* Rôznosť názorov fungovala aj v židovskej komunite. Ortodoxní chlapci útočili na Židov, ktorí na verejnosti porušovali religiózne tradície. Násilnosti sprevádzali aj vzťahy medzi sionisticky a komunisticky orientovanými Židmi: *Cestou na manifestáciu ich prepadli mladí sionisti. Začalo sa to nadávkami a vyháňaním z rodného Tarnova, kde chodili do rovnakých škôl, bývali v rovnakých uliciach, hrávali sa na tých istých dvoroch. – Čo vás tu drží? volali sionisti. Vypadnite k Sovietom! – A vy do Palestíny. Zahrabte sa v kibuci!*

Hešo a Salek sa pre aktívne komunistické postoje dostali do väzenia a po prepustení opustili rodné mesto. Najskôr zamierili do Krakova a starší Salek neskôr ilegálne prekročil hranice, aby sa zapojil do španielskej občianskej vojny. Kapitoly z tohto prostredia patria k najzaujímavejším častiam knihy.

Napätie v rodine nevyplývalo len z politických rozdielov. Staršia dcéra Rena žila so ženatým (nežidovským) právnikom a otcom dvoch dcér Mieczyslavom Zawadovskim. Rudek aj po narodení dcéry Rózy neprerušil dlhodobý pomer so sekretárkou Zuzanou Lipskou, Hešo partnerky striedal. Zložité vzťahy nadväzovali aj ostatní súrodenci.

TRAGÉDIA

Záverečné kapitoly vykresľujú situáciu po okupácii Poľska armádou nacistického Nemecka. Opis tohto obdobia patrí k najplastickejším a zároveň pre čitateľa najnáročnejším častiam knihy. Boj o prežitie prináša stále nové dramatické situácie. Salek sa po odchode zo Španielska v Paríži zaradil do francúzskeho odboja, Rena s Mieczyslavom, Vela s priateľom (a neskôr manželom) Natkom sa ocitli v (medzitým sovietskom) Ľvove. Rodičia, ale aj Rudek s rodinou a najmladší brat Nusek sa neúspešne pokúsili prísť za nimi (obom bratom sa to neskôr podarilo). Hlava rodiny sa obrátila na Bena so žiadosťou, aby pre celú rodinu poslal pozvánku do Ameriky. Namiesto vyslobodenia prišla správa o Benovej smrti. Tragédia pokračovala zavraždením Rudekovej manželky Rut, deportáciou a smrťou Rywky. Nathan pri dobrovoľnej rozlúčke so životom symbolicky použil opasok, ktorý mu kedysi daroval starší brat. Nedopovedané ostali osudy rodinných príslušníkov, ktorí včas opustili Poľsko.

KONIEC

Mikolaj Loziński na osudoch ôsmich členov židovskej rodiny čitateľom plasticky a zaujímavo priblížil, ako rýchlo sa (relatívne) dobrý svet môže premeniť na ríšu zla a utrpenia. Jeho varovanie si určite zaslúži pozornosť.

PETER SALNER

Mikolaj Loziński: *Stramer*. Z poľštiny preložil Karol Chmel. Slovart 2025, cena 16,89 EUR.

RECYKLOVANÁ KAUZA

O snahách blahorečiť kontroverzného biskupa Vojtaššáka

V polovici augusta vzbudilo verejnú mienku na Slovensku vyhlásenie spišského biskupa Františka Trstenského, že kauza blahorečenia jeho predchodcu, biskupa Jána Vojtaššáka (1877–1965) sa posunula a je v rukách vatikánskych úradov.

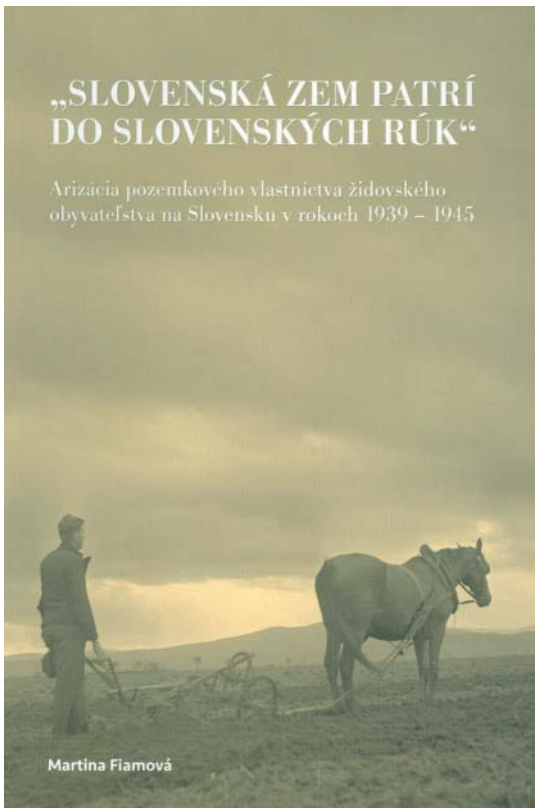
Pripomeňme si genézu pokusov o blahorečenie biskupa Vojtaššáka. Snaha viacerých predstaviteľov rímsko-katolíckej cirkvi na Slovensku dosiahnuť beatifikáciu Vojtaššáka trvá viac ako tridsať rokov. Prvý impulz sa pripisuje pápežovi Jánovi Pavlovi II. počas návštevy Slovenska roku 1995. Proces blahorečenia sa následne začal, ale roku 2003 sa Štátny sekretariát Vatikánu vyjadril, že „Vatikán nateraz nepovažuje blahorečenie biskupa Vojtaššáka za vhodné“. Za týmto diplomatickým vyjadrením sa skrýva dvojtvárnosť životného príbehu Jána Vojtaššáka.

ŽIVOTNÝ PRIBEH

Po roku 1945 bol Vojtaššák prenasledovaný komunistickým režimom. Vo vykonštruovanom politickom procese bol odsúdený na dlhoročné väzenie spolu s biskupmi Pavlom Petrom Gojdičom a Michalom Buzalkom. Prepustený bol zo zdravotných dôvodov roku 1963 po 12 rokoch väzenia, zomrel o dva roky neskôr.

Druhou stranou životného príbehu Vojtaššáka je jeho pôsobenie v rokoch 1939–1945, kedy sa Vojtaššák nadštandardne angažoval ako stúpenec fašistického režimu. Najvýraznejšou škvrnou jeho životopisu je úspechom korunovaná snaha o arizáciu Baldovských kúpeľov v prospech Spišského biskupstva. Pôvodne boli kúpele majetkom židovského majiteľa Ing. Ladislava Frieda, v dôsledku arizačnej žiadosti podpísanej a aktívne pretláčanej Vojtaššákom sa dostali do vlastníctva Spišskej kapituly, ktorej jediným štatutárom bol Vojtaššák. Po vojne (roku 1947) bola zamietnutá žiadosť Ing. Frieda o navrátenie jeho majetku s odôvodnením Ministerstva obchodu a priemyslu, že verejným záujmom je, aby kúpele ostali v majetku biskupstva.

Vojtaššák je spájaný aj s inými arizačnými procesmi, dnes vieme, že sa angažoval pri arizácii poľnohospodárskeho majetku Židov v Betlanovciach. Prípad opísala historička Martina Fiamová. Vojtaššák je spájaný s podporou Hlinkovej gardy, s odmietnutím SNP a s politickou angažovanosťou (bol podpredsedom Štátnej rady, čo bola najvyššia poradná a kontrolná inštitúcia štátu). Zaznamenané je aj udavačstvo biskupa, ktorý počas zasadnutia Štátnej rady upozornil na Alexandra Lörincza, židovského obyvateľa Spišského podhradia, ktorého po udaní uväznili.

Monografia historičky Martiny Fiamovej, ktorá sa zameriava na konfiškáciu a prevod poľnohospodárskeho a pozemkového majetku z rúk židovských vlastníkov do vlastníctva nežidovského (tzv. árijského) obyvateľstva.

NÁHRADA ZA TISA

Pôsobenie Vojtaššáka ostro kritizoval aj vatikánsky chargé d´affaires v Bratislave G. Burzio, ktorý roku 1942 písal kardinálovi L. Maglionemu, štátnemu sekretárovi Vatikánu, a v liste označil Vojtaššáka za „veľkého šovinistu“. Postupom času sa objavujú aj novšie zdroje kritické k Vojtaššákovi, napr. kniha Johana Ickxa, riaditeľa historického archívu druhej sekcie vatikánskeho Štátneho sekretariátu pre diplomatické vzťahy Svätej stolice. Titul knihy je *Odtajnené archívy Vatikánu,* podtitul *Papež Pius XII. a židé*, vydalo ho vydavateľstvo Euromédia Group a. s., v Prahe roku 2022. Vzniká legitímna otázka, prečo sa katolícka cirkev na Slovensku tak urputne drží snahy o beatifikáciu viac ako kontroverzného biskupa. Jedna z možných odpovedí je, že Vojtaššák je náhradou za pôvodne pretláčaného „vodcu a prezidenta“ Jozefa Tisa, ktorého chceli ľudácke kruhy beatifikovať, avšak Tiso bol pre Vatikán príliš toxický. Vojtaššák má byť jeho náhradou. Teda beatifikačný proces je dôsledkom skutočnosti, že slovenská katolícka cirkev sa dodnes nevyrovnala s obdobím Slovenského štátu, čo v súkromí mnohí katolícki aktivisti aj cirkevní predstavitelia pripúšťajú, ale verejne odmietajú o tejto problematike hovoriť. Zámerom podporovateľov beatifikácie je glorifikácia osoby spojenej s érou Slovenského štátu a nepriame dosiahnutie rehabilitácie obdobia fašizmu.

Na vyhlásenie biskupa Trstenského kriticky reagoval Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR. Vyberáme z jeho vyhlásenia: „*Nelomcuje nami hnev ani rozhorčenie. Ozývame sa z jediného jediného dôvodu – zachovať pamäť a úctu k našim predkom, ktorí sa stali obeťami ľudáckeho režimu na Slovensku počas vojny.*“

Ozvalo sa aj „Slovenské protifašistické hnutie“: „*Radostné vyjadrenie spišského diecézneho biskupa Trstenského, že kauza blahorečenie biskupa Jána Vojtaššáka napreduje, je ďalším svedectvom, že časť katolíckeho kléru sa ešte stále nevyrovnala s ľudáckym režimom, ktorý kolaboroval s Hitlerom a posielal svojich občanov na smrť na základe rasistickej legislatívy.*“

Tradične ticho ostal Ústav pamäti národa, mlčia aj predstavitelia politického života. Naopak, búrlivo reagovala verejnosť v diskusiách za článkami popisujúcu kauzu v mienkotvorných novinách. Prevažná časť diskutérov sa k snahe o glorifikáciu biskupa stavia odmietavo.

S Vojtaššákom, ktorého slovenská katolícka hierarchia opakovane ponúka spoločnosti ako vzor, sa potýkame už viac ako tridsať rokov. Je to tristné. Vojtaššák nie je vzorom hodným nasledovania. Škvrny jeho životopisu sú neprehliadnuteľné a žiaden cirkevný proces ich nedokáže vymazať.

JARO FRANEK

Willy Haas: PRAHA A PŘÁTELÉ

Z knihy vzpomínek* Die literarische Welt *(Literární svět)

Němci a Židé: to bylo v české Praze prakticky totéž, Němci i Židé, byli stejně nenáviděni. Židé mluvili německy a byli rakouští patrioti: to byl i můj otec, pokud politicky vůbec někam patřil. Vyšší úředníci hovořili zcela nepřirozenou, sterilní a groteskní česko–němčinou. Šlechta ve svých tajemných, obrovských palácích na Malé Straně mluvila francouzsky a nepařila k žádnému národu, pouze ke Svaté říši římské, která už téměř celé století neexistovala. Moje kojná, moje chůva, kuchařka, pokojská, ty mluvily česky a já jsem s nimi taky mluvil česky. Teprve v šesti letech, když jsem přišel na Piaristickou školu v Panské ulici, bylo rozhodnuto, že ze mě bude Němec a Rakušák.

O třídu nade mnou byl chlapec, se kterým jsem si jako úplně malý hrával v Městském parku (dnes Vrchlického sady). Dohlížela na něj chůva Bábi. Jmenoval se Franz Werfel, jeho rodina, mnohem noblesnější a zámožnější než moje, nebydlela v hlučném Starém Městě, nýbrž v elegantní a tiché Mariánské ulici (dnes Opletalova) u Městského parku.

Takto existovaly vznešené, polovznešené a vůbec nevznešené kruhy, ale moc se nesmělo škrábat po povrchu, jinak by se ukázalo, že jsou všichni ze stejného těsta: všichni byli občané města Prahy, jen někteří si chtěli připadat vznešenější než druzí. (…)

Franz Werfel zpíval a vyřvával árie z Verdiho dobrým, ale neškoleným hlasem, často několik hodin v kuse, v různých pražských nočních podnicích: „Eldorado“, „Maxim“, „Gogo“ a dalších. Děvčata byla nadšena. „Caruso, Caruso,“ volaly dívky, hned jak vešel do lokálu, a ty hodně vzdělané mezi nimi vyslovovali to jméno dokonce francouzsky: „Carousseau!“ Klavírista či barový orchestr okamžitě naladili „La donna é mobile“ nebo „Questa quella“ a Werfel hned nasadil. V té době jsme se stali opravdovými přáteli a zůstali jimi až do Werfelovy smrti.

Ačkoli to v dobách kolem roku 1900 nebylo nic zvláštního, rád bych ještě podotkl, že mi veškeří naši gymnaziální profesoři připadali jako bizarní blázni, nebo jako ubozí duševně choří, či jako patologičtí sadisté, nebo všechno dohromady. Až na jedinou výjimku. To byl učitel latiny a zároveň řádný univerzitní profesor Kyovsky, který mě v mládí nejvíc ranil. Byl to starý, osamělý penzionovaný důstojník z okupační války v Bosně, nudný člověk, ale vynikající filolog.

Jeho radostí byla jeho mladá dcera, která se zřejmě narodila, až když Kyovsky i jeho žena byli v pokročilém věku. Dcera onemocněla a zemřela na spálu. Bylo znát, že je Kyovsky úplně zlomen. Přesto se zachoval jako starý důstojník. Několik dní po pohřbu se objevil ve třídě a nesl naše sešity: naši latinskou kompozici. Řekl:

„Všichni provedli opravu poslední písemné práce správně, až na jednoho: Haas. Haas Willy, vstaňte, prosím!“

Krve by se ve mně nedořezal; obrátil se na mě:

„Haas Willy – vy jste opravu poslední kompozice neprovedl správně. Věděl jste, že mi zemřelo mé jediné dítě, a přesto jste opravu poslední práce neprovedl správně!“ A najednou složil hlavu do dlaní, sundal si svůj zlatý skřipec a před celou třídou se rozvzlykal. Chtěl jsem se studem propadnout do země, a dodnes si nedovedu s tou hroznou scénou poradit, i když vím, jak strašně nespravedlivý ten jinak tak spravedlivý muž ke mně, čtrnáctiletému chlapci byl.

Franz Werfel byl mladý, divoký génius, snílek, psal básně a dramata a samozřejmě byl horší žák než já. Ale někdy, ne příliš často, se mu podařilo strhnout svým elánem i učitele. Jedním z nich byl právě Kyovsky, ta nejnepoetičtější duše, jaká kdy velice pečlivě, ale bez jakékoli fantazie interpretovala Virgila i Horácia – ale byl nejspíš nadán hlubokou šlechetností, která uhodla Werfelovo múzické nadání.

Kyovského kamarádi, obyčejní vojáci z bosenského okupačního tažení nebo – ještě dřív – z bitvy u Hradce Králové či u Solferina a Magenty, nedostali jako on, klasicky vzdělaný kapitán, profesorské místo na gymnáziu – dostali, pokud se z nich stali invalidé, jako odškodné flašinet.

S flašinetem směli hrát na dvorech domů. Ale až po dvanácté polední.

Na vzdálené věži kostela svatého Jindřicha tloukla dvanáctá a na školním dvoře spustil flašinet. Kyovsky přerušil vyučování a zeptal se:

„Co to ten pán hraje?“

Werfel se přihlásil a vstal.

„Je to sextet z *Lucie z Lammermooru* od Donizettiho,“ řekl hrdě.

Kyovsky se šťastně usmíval.

„No, tak aspoň něco víte, můj milý Werfele!“

Od té chvíle byl Werfel, přes veškeré slabiny v klasických jazycích, svého druhu favoritem profesora Kyovského. Ale tato poněkud nejistá a neurčitá laskavost jednoho dne vzala náhlý konec: nesouviselo to s nikým menším než se starým císařem Franzem Josefem. (…)

Všude ve Franzově malém pokoji ležely cedulky s verši; dával je i do přihrádek pod umyvadlem, do prádelníku, do nočního stolku, měl je po kapsách všech obleků. Občas jsme nalepili některé ze zmačkaných papírků na velké bílé listy a já jsem je poslal některé redakci novin. Werfel si nepřál, aby doma zjistili, že ta zásilka přišla zpět. A zpět přicházela pokaždé.

Jednou v neděli odpoledne jsme seděli v kavárně Arco a rozhodli jsme se, že pojedeme do Stromovky, pražského Prátru. Na elegantním korzu jsme tam mohli pozorovat krásné dámy a dívky s obrovskými klobouky ozdobené pštrosími péry, v kočárech a fiakrech.

Jenže já jsem si zapomněl doma kapesník. Tenkrát jsme bydleli naproti kavárně ve starém barokním paláci v Hybernské ulici. Palác už ztratil na svém původním lesku: teď tam sídlila jedna redakce novin, advokátní kancelář mého otce, a co je ještě horší, jedna firma, která ve dvoře paláce šířila pach vydělané kůže.

Werfel čekal ve dvoře a já jsem šel nahoru. Otevřel jsem dveře a v předsíni ležel vídeňský *Zeit* s nedělní literární

přílohou. Nemohl jsem jít kolem, aniž jsem se do novin podíval, i když na mě Franz čekal: v těch novinách totiž publikovali eseje a kritiky Hofmannsthal, Hermann Bahr a mladý Rudolf Borchard. Podíval jsem se na první stránku. Vlevo nahoře stálo: „Zahrady města Prahy od Franze Werfela“.

Franz Werfel poprvé otištěn! Úplně omámený jsem seběhl po točitém schodišti, bez kapesníku, a mával jsem novinami. Oba jsme byli dojati a padli si do náručí. Jeli jsme pak opravdu ještě do Stromovky – ale Werfel byl jak ve snu. Pořád se díval na ten potištěný list.

Já sám jsem tehdy byl docela vlivný mladý muž, neboť jsem znal Maxe Broda – slavného mladého Maxe Broda, který už v Berlíně u Axela Junckera publikoval dva nebo tři svazky, jeden svazek drobných filozofických skic *Smrt mrtvým!*, knížečku dvojsmyslných, leč galantních básní a *Zámek Nornepygge: román lhostejného*, který byl pro nás mladší předmětem dlouhých, vážných debat.

Max Brod chodil do sedmé gymnaziální třídy, když jsem já přišel do první; a třebaže byl coby septimán k nám začátečníkům, nezkušeným jinochům, velice shovívavý, nějaký osobní kontakt mezi gymnazisty v tak vysokém a tak nízkém ročníku byl absolutně vyloučený.

Jak jsem jej potom přece jen poznal, to už si nepamatuju: zaručeně přes rodiče, kteří se znali, nebo přes jeho pohlednou sestru Sophii, se kterou jsem se seznámil v tanečních. Každopádně se stalo, že jsem jej směl jednou v týdnu navštívit v jeho pracovním pokoji v bytě jeho rodičů, myslím, že to byl čtvrtek. Asi si mě oblíbil a hodně mi vyprávěl: o francouzském básníkovi Julesu Laforgueovi, který předčítal francouzsky staré císařovně Augustě, manželce Viléma I. Laforgue zemřel mladý a Max Brod jej považoval za největšího moderního francouzského básníka – tenkrát jsme ještě pořádně neznali Rimbauda. Vyprávěl mi o Gustavu Flaubertovi a půjčil mi jeho román *Citová výchova*, který pro něj znamenal vrchol prózy vůbec. Mluvil o švýcarském Robertu Walserovi a dal mi jeho *Sourozence Tannerovy* – a Roberta Walsera jsem si pak nadlouho oblíbil. Také vyprávěl o zhruba stejně starém příteli, kterého považoval za génia: o Franzi Kafkovi.

Takže, Maxe Broda jsem znal, a tato známost musela být využita pro Werfela.

Koupili jsme s Franzem šest archů nádherného holandského ručního papíru v různých barvách a Werfel na ně kaligrafickým písmem napsal šest svých nejlepších básní, iniciály ozdobil zlatou barvou. Těch šest archů jsem příští čtvrtek předal Maxi Brodovi a poprosil ho, aby si básně přečetl.

Příští dopoledne zavolal Max Brod mému otci.

„Víte, že je váš syn nadaný básník?“ zeptal se.

„Nemám ponětí,“ zabručel otec.

„Ale je tomu tak. Včera mi přinesl několik svých básní pod směšnou záminkou, že jsou od jeho přítele Franze Werfela. Ale já se tak snadno oklamat nedám. On sám je ten básník.“

„Podle čeho to poznáte?“

„Podle jeho očí. Má prostě oči básníka!“ řekl Max Brod.

Záležitost se rychle vysvětlila a Max Brod se brzy s Werfelem spřátelil.

Jednoho dne řekl Werfel: „Myslím, že už bych dal dohromady svazek básní.“

Veškeré zásuvky v jeho pokoji v Mariánské ulici jsme důkladně vyprázdnili, také veškeré kapsy obleků a kabátů. Četli jsme jednotlivé cedulky a útržky papíru, přednášeli, znovu četli a následně vyřazovali. Potom ty vybrané Werfel opět lepil na velké archy, několikrát jejich pořadí přerovnal, a konvolut nazval *Přítel světa* (Der Weltfreund).

Franz Werfel ve studentských létech

Zaručeně existují zralejší svazky básní od Werfela i jiných básníků než *Přítel světa*. Ale žádný není bezprostřednější. Ten, kdo se necítí být těmito ranými básněmi osloven, toho neosloví žádné umění. – Je to knížka hravých a někdy sebeironizujících veršů, ale je to víc než pouhá knížka. Dovedu si představit, že si s tím svazkem v ruce může člověk začít jeden dobrý a šťastný den v životě. Ta knížka se podobá procházce s rozveseleným dítětem nebo rolničkám na saních při projížďce tichým, zasněženým městem kolem roku 1900. (…)

S Werfelem a dalšími jsme se pokoušeli o spiritismus a vyvolávání duchů pomocí stolu ve sklepě jedné kavárny, v které už prováděl své spiritistické experimenty Gustav Meyrink. Jednou u toho byli i Kafka a Max Brod. Na Kafku to neudělalo pražádný dojem. „Že zítra ráno vyjde slunce, to je zázrak,“ poznamenal ironicky, „ale že se pohybuje stůl, když ho tak dlouho týráte, to žádný zázrak není.“

Jeho paměť byla nepředstavitelná – mimochodem Werfelova rovněž, ten si pamatoval celé knihy veršů.

Jednou přišel Kafka večer do mého pokoje s Milenou a Stašou – obě brzy poznáme – , ve večerních šatech. Právě jsem balil na dlouhou cestu a oni se přišli rozloučit. Kafka vzal do ruky knížku. Byly to *Pensées* od Pascala.

„Co je to za knihu?“ zeptal se.

„Tu si musíte určitě přečíst. Pro vás to bude mít velký význam!“

Kafka mlčky knihu odložil do kufru. Pak jsme mluvili o jiných věcech.

V příštích letech jsem Kafku neviděl. Když jsme se opět potkali na ulici, zeptal jsem se, po několika poznámkách o počasí a nudném životě v Praze:

„Co teď čtete?“

„Vlastně ještě pořád tu knihu, kterou jste mi tehdy doporučil,“ odpověděl s tou nejvybranější zdvořilostí starého čínského mandarína.

Já už jsem na to zapomněl, ale on nikoli. (…)

Max Brod nám přiblížil českou hudbu, především Bedřicha Smetanu, jehož lidovou jednoduchost a hloubku srovnával s Mozartem. Později přeložil texty Janáčkových oper, nejdřív *Její pastorkyni*, a Janáčka také propagoval. Seznámili jsme se s těmi nejlepšími českými autory té doby: přírodním mystikem Otakarem Březinou, se slezským básníkem Petrem Bezručem, s jemným a dojímavým Františkem Šrámkem a dalšími. Otto Pick, jeden z našich nejbližších přátel, vzácný fenomén dvojjazyčného básníka, přeložil velice těžkého Březinu, Rudolfa Fuchse a *Slezské písně* od Petra Bezruče a Franz Werfel k nim napsal předmluvu. Vtipný Pavel Eisner, vynikající dvojjazyčný esejista a skvělý překladatel, mi zprostředkoval historic-

ké vazby k starším českým spisovatelům, velké vypravěčce Boženě Němcové, k Janu Nerudovi, ke Karlu Hynku Máchovi a dalším. Naše české kamarádky milovaly a zpívaly české lidové písně a učily nás je. S děvčaty jsme zase začali mluvit česky, jako kdysi v útlém dětství. Dýchali jsme volněji, cítili jsme pevnou půdu pod nohama, už jsme neviseli ve vzduchu společenských iluzí jako naši rodiče. Teď jsme věděli – a potvrdili nám to také liberální čeští přátelé a přítelkyně: staré Rakousko v Praze, v Čechách dohrálo. Mimo jiné vinou našich otců – i když ti nebyli hlavní viníci. Hlavní viníci byli němečtí nacionalisté v Ústí, Chebu, ve Vídni.

Max Brod. foto archiv.

Mezi námi se objevila Češka Milena Jesenská se svými krásnými přítelkyněmi Stašou, Jarmilou a dalšími. Poznali jsme typ žen, o kterém jsme dosud nic nevěděli. Podle pověsti byly prastaré slovanské Čechy matriarchát; mýtičtí panovníci byli ženského rodu, symbolizuje to dávná česká kněžna Libuše. Bylo to věrohodné, jestliže jste znali Milenu. Později, za fašismu, jsme slýchávali frázi o „nebezpečném životě" – ale já sám jsem za celý život poznal jen jedinou osobu, která byla pro nebezpečný a tragický život zrozena, a to byla jedna jediná žena, jedna jediná dívka: Milena.

Pro ni neexistoval světový řád jako pro nás. Dennodenně jej porušovala, snad každou minutu. Brala od života, co mohla, i když to byla – podle běžných občanů – krádež či loupež. Rozdávala ale plnými hrstmi. Nic pro ni nebylo nemožné: koho milovala, nad kým držela ochrannou ruku, ten mohl dělat to, co chtěl, aniž hleděl vpravo či vlevo – všechno, čeho mu bylo třeba, obstarala Milena: peníze, kouzlo lásky, svádění, eleganci, intriky. Pro Milenu muselo sestoupit na zem požehnání z nebe, ale tvrdě to vybojovala. Z čistého přátelství by byla bývala schopna i vraždy.

Naposledy jsem ji viděl v Praze v třicátých letech. Měla moc hezkou, svéhlavou malou dcerku od jednoho z manželů a byla teď vážená česká žurnalistka, redaktorka nejlepšího českého týdeníku. Tehdy jsme se setkávali téměř denně.

V roce 1939, krátce předtím, než do Prahy vtrhli Němci, jsme seděli na lavičce u Belvederu. Mluvili jsme o minulosti. Najednou se zeptala:

„Milovals mě vůbec někdy?"

„Ale samozřejmě, Mileno. Vždyť to víš!"

„Proč jsme se tedy nedali dohromady?"

Dlouho mlčela. Potom vstala.

„Uvidíme se zítra?" zeptal jsem se.

„Přijdu k tobě odpoledne."

Ale nepřišla. Místo ní se objevil posel, který mi předal krabici s dopisy a cedulku. „Věnuju Ti je místo sebe. Promiň mi, že jsem nepřišla," stálo na ní.

V krabici byly milostné dopisy od Franze Kafky. Věděl jsem o této vášnivé epizodě jejího života (jako kdyby nebyly veškeré její životní epizody vášnivé!) – a ona věděla, aniž jsme o tom kdy mluvili, jak rád bych do těch dopisů nahlédl, teď, tak mnoho let po Kafkově smrti.

Otevřel jsem jeden balíček dopisů a přečetl jednu nebo dvě stránky. Ale hned jsem zas balíček zavřel. Bylo mi, jako bych sáhl na žhavé železo. Zasáhl mě hořící paprsek zoufalství, směs nenávisti a lásky, zbožňování a prokletí. Najednou mi bylo jasné, že se člověk nesmí dozvědět o hlubokých tajemstvích jiné osoby. Krabici jsem zapečetil. Skutečně jsem ty dopisy četl teprve po osmi letech, v roce 1947, po druhé světové válce v Londýně, když mi Schockenovo nakladatelství v New Yorku a Max Brod v Tel Avivu dali za úkol, abych ty dopisy pro Kafkovy sebrané spisy připravil k vydání. Četl jsem je se stejnou směsicí hrůzy a zároveň uchvácení, jako těch několik málo stránek před osmi lety: dopisy jednoho mrtvého jiné mrtvé. Protože Milena byla v roce 1947 po smrti. (…)

Franz Werfel byl v roce 1914 už dost slavný muž. Odešel do Lipska, kde mu jeho nový štědrý vydavatel Kurt Wolff platil něco jako paušál. Tam mi Werfel opatřil místo lektora, protože studovat už jsem nehodlal. Třetí byl náš starý, roztomilý přítel, který právě psal své první drama: Walter Hasenclever z Cách. Ve třech jsme bydleli v Haydnově ulici. Werfel byl slavný, a když jsme s Hasencleverem měli hluboko do kapsy, podporoval nás. V Lipsku nás přepadla první světová válka, všichni jsme museli narukovat.

Narukovali jsme, ať jsme chtěli, nebo ne. Věděli jsme víc než naši otcové, a snad i víc než německý říšský kancléř a ministerstvo zahraničí ve Vídni: věděli jsme, že je rakousko-uherská monarchie, jejíž blázniví diplomaté a generálové tu válku podněcovali, ztracená. To krásné, velké dědictví západního světa, Rakousko Leopolda I. a prince Eugena, Josefa II., Grillparzera a Adalberta Stiftera bylo jedním zpitomělým hrabětem a několika šílenými ministerskými rady vedeno do války, na kterou Rakousko nebylo stavěné, a tudíž se rozpadnout muselo: to naši čeští přátelé předpovídali – a tak se taky stalo...

Ukázky z knihy vzpomínek Willyho Haase, vydané v roce 1960 v Mnichově pod názvem *Die literarische Welt: Erinnerungen* (Literární svět: Vzpomínky) vybrala a přeložila **Věra Trnková**.

* * *

Willy Haas se narodil roku 1891 v dobře situované židovské rodině v Praze.Studoval na Piaristické koleji v Panské ulici, poté gymnázium ve Štěpánské ulici. Už ve škole se seznámil s Franzem Werfelem, Franzem Kafkou a Maxem Brodem, s nimiž jej pojilo celoživotní přátelství.

Po studiu na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě se v roce 1914 stal lektorem v nakladatelství Kurta Wolffa v Lipsku. Psal filmové kritiky a literárně hodnotné scénáře pro film, o který se od dětství zajímal.

V roce 1925 založil Haas v Berlíně spolu s nakladatelem Ernstem Rowohltem vlivný a úspěšný týdeník *Die literarische Welt* (Literární svět), inspirovaný francouzským periodikem *Les Nouvelles Littéraires*, a osm let, až do osudného roku 1933, byl jeho editorem. Přispívali do něj Thomas a Heinrich Mannovi, Stefan Zweig, Walter Benjamin a mnoho dalších osobností literární scény. Hned po nástupu nacistického režimu *Literární svět* skončil. Haas odešel do Prahy a těsně po nacistické okupaci v roce 1939 se mu podařilo vycestovat do Indie, kde během druhé světové války úspěšně působil jako autor scénářů pro indické filmové producenty.

V roce 1947 se vrátil do Evropy a nastoupil jako literární kritik do redakce významného hamburského deníku *Die Welt*.

Zemřel v Hamburku roku 1973.

IZRAEL: Bibi versus vojáci

Je září, začíná meteorologický podzim. Izrael ale víc zajímá sezona zásadních voleb, jež se na podzim uskuteční: 27. října volí Izraelci do Knesetu, 3. listopadu Američané do Kongresu a 28. listopadu Palestinci do své legislativní rady – poprvé po dvaceti letech.

Proč tím začínáme? Protože za měsíc (7. října) bude třetí výročí pogromu Hamásu na jihu Izraele a všeho, co se od toho odvíjí. Bojů s Hamásem v Gaze, s Hizballáhem v Libanonu a také s Íránem. Což je teď téma hlavně americké, ale ve světě nejvíc sledované, neboť blokáda Hormuzského průlivu ovlivňuje dostupnost a ceny paliv.

Jinými slovy. Volební kampaně v Izraeli, USA i Palestinské samosprávě jsou těmito boji už teď zasaženy. A hodně personifikované. Donald Trump a Benjamin Netanjahu jsou pokládáni buď za pilíře obrany před radikály a teroristy, nebo za strůjce válek a zdražování plynu a ropy, podle toho, na které straně názorové barikády stojíte. Vše, co od nich zaznívá, musíte filtrovat podle toho, že to říkají lídři ve volební kampani, nikoli nezávislí analytici.

Snímek, který si pořídil Hamás 7. 10. 2023, vydal Cahal 28. 6. 2026 s poznámkou „eliminován“.

DOKUD BUDU PREMIÉREM…

Ukázka číslo 1. Mluví-li oficiálně premiér na zasedání vlády, jsou to projevy spíše sucharské. Leč Benjamin Netanjahu mluvil 9. srpna jako ve volební kampani. Hovořil k izraelské pozici k Íránu, Libanonu a Gaze.

„Určitě jste si všimli zajímavého bodu,“ začal to téma. „Írán útočí na všechny země v regionu, ale existuje jedna země, na kterou neútočí – Stát Izrael. Zatím ne. Proč uplynuly dlouhé týdny a nezaútočil na nás? Protože ví, jak masivní ránu mu zasadíme, pokud to udělá.“

Bibi tím chtěl podpořit svůj styl a oslabit kritiku oponentů. Zdůraznil hlavně toto. Ať už se Trumpovi podaří, či nepodaří uzavřít s Íránem přijatelnou dohodu, „dokud budu premiérem, Írán jaderné zbraně mít nebude. Protože existence Izraele není předmětem vyjednávání.“

K Libanonu neřekl nic konkrétního, neboť tamní pozemní operace Cahalu je v běhu a detaily se nezveřejňují. O to jasnější byl k Pásmu Gazy. To, co považuje za hlavní bod, shrnul takto: „Dokud budu premiérem, nevznikne palestinský stát ani v Gaze, ani v Judeji a Samaří. Ani ‚Hamástán‘, ani ‚Fatahstán‘.“ Hlavně ale řekl, že Izrael nepřijme patnáctibodový návrh.

Jde o červencový plán prezidenta Trumpa. Jeho jádrem je návrh, že Cahal se stáhne z Pásma Gazy a Hamás odevzdá zbraně. Což vyústilo v handrkování, zda jen zbraně těžké, či všechny. I v tom udělal Bibi jasno: „Cahal neprovede žádné stažení, dokud nebude Hamás odzbrojen. A říkám-li odzbrojení Hamásu, myslím tím těžké zbraně, lehčí zbraně, veškeré zbraně.“ O. k., to má logiku. Ale jak o té logice přesvědčí Trumpa, jenž se chce zbavit válek co nejdříve i za cenu nehezkých kompromisů a potřebuje, aby Izrael na něco přistoupil? To už je „v luftě“.

CO BUDE PO VÁLCE?

Ukázka číslo 2. Redakce *The Jerusalem Post* připravila analytický materiál s názvem *Co bude po válce?* Mluvila s lidmi z resortu obrany, s vysokými veliteli ve službě i ve výslužbě. A byť vystupují anonymně, nabízejí pestřejší obraz, než jaký rýsuje Bibi v žáru volební kampaně.

Všichni oslovení jsou pro, aby si Izrael v Gaze, Libanonu i Sýrii uchoval nějaké bezpečnostní zóny. V tom se od Netanjahua neliší, ale liší se v důležitých věcech. Bibi chce uchovat pod kontrolou areály co největší, v Gaze až 70 procent rozlohy Pásma. Kdežto velitelé se shodují, že rozhodující není velikost areálů, ale to, aby vojáci kontrolovali vyvýšené opěrné body.

Příklad. Nad Bejt Chanúnem se táhnou hřebeny a kopce. To je pro kontrolu Gazy důležitější informace než to, zda má obsazený areál zaujmout 70, 50, 30 či 15 procent rozlohy Pásma.

Vojáci jsou většinově i pro rychlejší předání pravomocí Palestinské autonomii a Národnímu výboru pro správu Gazy, než chce Netanjahu. Skeptičtí jsou v Libanonu. Nevěří ve schopnost libanonské armády čelit Hizballáhu.

Největší problém vidí vojáci v Íránu. Většina oslovených velitelů tvrdí, že po krátké letecké operaci v červnu 2025 byla strategická pozice Izraele lepší, než je po velké operaci v březnu 2026 a následném půlroce. Současné osobnosti Cahalu zpočátku vysoce hodnotily úspěchy při ničení íránských kapacit, ale nyní „jsou mnozí zděšeni tím, jak Teherán odstrašuje USA skrze krizi v Hormuzském průlivu“. A obávají se, že kdyby Izrael z nějakého důvodu potřeboval na Írán opět zaútočit, USA mu v tom zabrání.

Hledáte-li největší rozdíl mezi veřejným uvažováním Netanjahua a veřejným (ač anonymním) uvažováním vojenských špiček, najdete ho asi ve vztahu ke Spojeným státům. Mezi vojáky nepanuje shoda v tom, jak se vypořádat s tlakem USA, do jaké míry mu ustupovat.

REALITA SE POSUNUJE

Premiérovu sebejistotu zpochybňuje i reportáž webu *The Times of Israel*. Speciální jednotka Nili pronásleduje pachatele pogromu ze 7. října po vzoru honu na pachatele masakru izraelské olympijské výpravy v roce 1972. Izrael se tím netají. V červnu armáda publikovala fotografii ze 7. října 2023, na níž stojí tři hamásovci, ale jednoho už označuje nápis „eliminován“. Každý ví, proč.

Jenže 5. srpna se stalo cosi nezvyklého. Na přechodu do Gazy Izraelci zatkli palestinského řidiče kamionu a vyšlo najevo, že před třemi roky patřil k útočníkům. *The Times of Israel* píší: „Do minulého týdne by možná dopaden nebyl. Místo toho by se na něj zaměřila smrtící střelba.“ Vidíme tedy, že ať říká Bibi v kampani cokoli, realita se posunuje.

Zbyněk Petráček

ANEŽKA I HILSNER ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Zápis židovské komunity do historie města je dnes v Třebíči patrný především skrze zákoutí a kamenné cesty na levém břehu řeky Jihlavy. Jinak je tomu ale každoročně na samém počátku srpna, kdy je židovské město opět plné života. Jak také v překladu značí hebrejské sousloví Male Chajim, jímž je pojmenován festival židovské kultury v Třebíči. Ten letošní proběhl ve dnech 30. července až 3. srpna, tentokrát s podtitulem Svět v pohybu. Stačilo pouhých pět dnů a židovské město se vrátilo do dřívějších let. Do doby, kdy se z oken plížila vůně čerstvě upečené chaly, zněly tóny židovské hudby i večerní modlitby a úzkými uličkami se procházely zde po staletí usazené rodiny. Tyto časy však bohužel šmahem skončily s nástupem hrůz nacismu. A Třebíči tak zbylo si židovskou kulturu připomínat jen skrze podobné akce. (horacke-noviny.com, 5. 8.) ■■ Ukrajinsko-americký violoncellista židovského původu Grigorij Pavlovič Pjatigorskij patří mezi nejvýznamnější violoncellové virtuosy 20. století. Byl proslulý svým mohutným, vřelým tónem, brilantní technikou a charismatickým vystupováním. Měřil téměř dva metry (cca 195 cm), takže vedle něj violoncello občas vypadalo jako o něco větší viola. Mohutná postava mu však dávala neuvěřitelnou sílu a kontrolu nad nástrojem. Zemřel před 50 lety, 6. srpna 1976 v Los Angeles. Během své kariéry spolupracoval Pjatigorskij s mnoha nejvýznamnějšími hudebníky té doby, jako byli například Jascha Heifetz, Nathan Milstein, Arthur Rubinstein, Sergej Rachmaninov, Artur Schnabel, Vladimir Horowitz nebo Bronislaw Poźniak. V pozdějším věku se věnoval pedagogické činnosti v Kalifornii, kde vychoval novou generaci světových violoncellistů. (classicpraha.cz, 6. 8.) ■■ Vražda Anežky Hrůzové v lese u Polné a následná antisemitská hilsneriáda při stíhání židovského mladíka Leopolda Hilsnera. Na Vysočině není mnoho citlivějších historických kauz, než je tato z roku 1899. Ochotníci z divadla Tentoryje z malé vsi Věžnička u Polné toto téma nastudovali do podoby společenského dramatu s názvem *Anežka*. V pěti reprízách kus v těchto dnech odehrávají. „Nechci, aby si lidé mysleli, že jim naším divadlem odhalíme vraha. Hru jsme pojali jako příběh dvou lidí, kteří byli ve špatnou chvíli na špatném místě, a oba to fakticky zaplatili životem – Anežka i Hilsner," řekla režisérka hry Tereza Matějíčková Fialová, která s kolegy divadlo vytvořila podle předlohy Ladislava Vrchovského. Hned při premiéře v pátek 7. srpna diváci v přírodním improvizovaném hledišti na okraji svažitých luk a lesa nad Věžničkou aplaudovali vstoje. „Anežka je hra o tom, co dokážou lidské předsudky a strach, kde je jedna věc vražda Anežky a druhá to, co vzniklo potom: nenávist vůči místní židovské menšině," popsala Matějíčková. (impuls.cz, 11. 8.) ■■ Některé věci jsou tak zřejmé, jako že v létě je horko a v zimě zima. Když se koná „pochod hrdosti sexuálních menšin" (Prague Pride), profilují se na něm politici Pirátů či STAN. To je běžný sezonní jev. Asi jako když v létě média objevují „černé kočkovité šelmy". Dříve na Děčínsku, letos na Táborsku. Ale i „pochod hrdosti" přináší novinky dříve u nás nevídané. Příkladem je hojná přítomnost palestinské symboliky – hesla, vlajky, šátky kefíja. To se i ten, kdo se proti „pochodu hrdosti" nevymezuje a proti homosexuálům už vůbec ne, musí trochu zamyslet. Proč se tu slaví nejen myšlenka palestinské státnosti, ale i Gaza, de facto její vládci z Hamásu (lidem zvolení) a islamisté vůbec? Proč pochod na podporu sexuálních menšin slaví ty, kteří doma sexuální menšiny kriminalizují, ba likvidují? Proč se na Prague Pride prosadila jejich symbolika dva týdny poté, co do „průvodu hrdosti" v Berlíně najel islamista, jednu ženu zabil a desítky lidí zranil? (lidovky.cz, 11. 8.) ■■ Nová databáze popisuje pomníky a památníky holokaustu v Česku. Zájemci na webu najdou informace o 616 místech, které doprovází přes 5500 fotografií. O databázi informovala Federace židovských obcí v ČR. Projekt podle federace vznikal 3,5 roku a pracovalo na něm přes 40 dokumentátorů. Podílel se na něm také Ústav dějin umění Akademie věd ČR. „Databáze nabízí cenný přehled existujících pomníků a památníků připomínajících oběti šoa v České republice a může být užitečným zdrojem také pro všechny, kteří uvažují o vzniku nového pomníku či pamětní desky," uvedla federace. Zájemci mohou pomníky hledat v abecedním seznamu měst nebo přímo v mapě. V databázi je možné vyhledávat ale také třeba podle jazyka, v jakém je text na památníku, nebo podle toho, koho připomíná a jaké ikonografické motivy obsahuje. Záznamy o pomnících obsahují mimo jiné informace o tom, kdo je autorem, odkdy pomník na místě je a koho připomíná. Dokumentátoři do databáze zanesli také texty, které jsou na pomnících napsány, včetně jmen připomínaných obětí. (iDnes.cz, 17. 8.) ■■ Jan Neruda (9. července 1834 – 22. srpna 1891). Jeho básně a povídky jsou sice v čítankách, do současného obecného povědomí se ale Jan Neruda nejspíš nejhlouběji zapsal slovem hrdobec, které proslavil film *Marečku, podejte mi pero!* Jan Neruda si ho zřejmě sám vymyslel jako označení hrdého člověka. Na něj coby lva salonů, celoživotního starého mládence věčně bez peněz, milovníka hostinců, skvělého tanečníka, ale také urputného bojovníka proti všem nespravedlnostem výraz přesně sedl. Gloriole národního básníka se ovšem vymykají jeho protižidovsky zaměřené texty, které dodnes budí hluboké rozpaky. V *Národních listech* vydal na pokračování rozsáhlý pamflet Pro strach židovský (1869), který hraje do not antisemitům. Za protektorátu byl hojně citován a přetiskován, nyní ho najdete na řadě webů a nedávno vyšel i tiskem.. V *Národních listech* z roku 1887 se dočteme i tato Nerudova slova: „Nemám je rád, jsem antisemita. A doufám, že veškeří poctiví čeští Židé jsou antisemity se mnou." To prozrazuje zmatek, který v 19. století ohledně obsahu slova antisemita panoval. (Týdeník Květy, 20. 8) **(jd)**

Grigorij Pavlovič Pjatigorskij. Foto archiv.

ZEMŘEL GIORA ROSEN
(1944 – 15. 7. 2026)

V půli července zemřel v Herzliji ve věku 82 let Giora Rosen, zakladatel a šéfredaktor edice odborné literatury Kav adom (Červená čára) vydavatelství ha-Kibuc ha-Meuchad. Pro mnohé hlavně zajímavý diskutér s širokým záběrem zájmů, přes dlouhodobou a vážnou nemoc aktivní a nápaditý člověk, jenž se nikdy nepřestal zajímat o osud rodné země svých rodičů a kontakty s ní. Ve svém elegantním a příjemném domku v Herzliji nedaleko pláže, plném knih a obrazů a koček, které přebývaly na dvorku, byl vynikajícím hostitelem. V posledních letech života věnoval hodně energie cvičení dle metody Mošeho Feldenkraise. Málokdo asi věděl, že zájem o cvičení pramenil ze snahy ulevit si od bolestí, které mu způsobovala rakovina, jíž čelil s optimistickou energií.

Giora doma, kol. roku 2020.

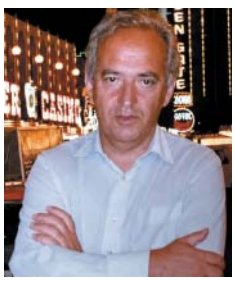
Giora se narodil za války v tehdejší Palestině, historii Československa znal od rodičů a k jeho zásadním vzpomínkám patřila návštěva československých vysokoškoláků a mladých intelektuálů (mj. Petra Pitharta, Edy Kriseové, manželů Klímových ad.), kteří na podporu znovunavázání diplomatických vztahů s židovským státem trávili léto 1968 v Izraeli. Tam je také zastihla srpnová okupace Československa. Giorův otec Chanan, ostravský rodák, sionista, který odešel do Palestiny roku 1938, patřil k zakladatelům Ligy přátelství Izrael – Československo, tehdy jejich pobyt organizoval.

Ve zmíněné edici Kav adom, kterou Giora Rosen v 80. letech založil a přes 30 let ji vedl, vycházely tituly původní a překladové. V nekrolozích se píše, že je těžké si představit izraelskou knihovnu – a možná i svobodné myšlení a ducha spravedlnosti v Izraeli – bez textů, které v ní vyšly: knihy z oblasti filosofie, historie, psychologie, sociologie. Mezi nimi jsou tituly Hannah Arendtové, Theodora W. Adorna, Carol Gilliganové, Zygmunta Baumana, Martina Heideggera, Jeana Améryho, Jürgena Abramse, Marthy Nussbaumové, Šlomo Avineriho a mnohých dalších.

Jeho bývalá kolegyně zmínila ve smuteční řeči, že: „Giora tuto edici založil, po všechny ty roky ji vedl a utvářel ji podle svého ducha – humanistického, rovnostářského a otevřeného. (…) Mluvíme o knihách, ale skutečnou hnací silou, která stála za vznikem této edice, byla Giorova láska k lidem. Zajímali ho lidé jejich myšlenky a odlišné uvažování, a díky nim se rozvíjel. Měl talent rozpoznat dobré lidi, uměl je strhnout, zapojit je a spolupracovat s nimi. Vydat knihu – od nápadu až po uvedení – je spousta práce. Giora navazoval kontakty, sháněl finance, dbal na pečlivou redakci, výstižnou a umělecky kvalitní obálku, organizoval prezentace. A to vše dělal z vnitřní vášně, z nadšení, a vždy s velkou skromností a laskavostí, i když při tom někdy docházelo k neshodám. Ten temperamentní muž, kterého jsme všichni znali, byl v jádru skromný člověk, který pracoval v zákulisí, veřejný služebník. Byl to muž s vizí a činorodý, někdy chaotický, ale nesmírně šaramantní.“ Se smutkem na něj vzpomínáme. **(am)**

SPOMIENKA NA IGORA WASSERBERGERA
(1. 8. 1937 Bratislava – 23. 7. 2026 Praha)

S Igorom Wasserbergerom sme roky spolu pracovali v Slovenskej televízii. On od roku 1963 v Hlavnej redakcii hudobného vysielania ako režisér ozvučenia, neskôr (1974–1992) ako dramaturg, ja som pôsobil v dokumentaristike a potom v spravodajstve. Tým, že vedel po nemecky, mal aj „alternatívny“ zdroj informácii (nielen o hudbe). Počas služieb v Televíznych novinách sme často diskutovali najmä o jazze. Všetci sme vtedy počúvali v rádiu Voice of America relácie Jazz Hour s legendárnym moderátorom Willisom Conoverom. Ako hudobný kritik mal za úlohu počúvať interpretov, orchestre, sólistov, ale aj časté ohnivé diskusie v prestávkach koncertov.

Igor Wasserberger, 90. léta. Foto archiv.

Mnoho poznatkov, ale aj platní si doniesol z pobytu v USA v roku 1969. Jazz nás zjednocoval. Svojou slobodou tvorby i interpretácie ponúkal tak potrebný pocit slobody. Zázrakom nevadil ani strážcom socialistickej kultúry, pretože propagátori jazzu ho veľmi umne prezentovali ako „hudbu utláčaných amerických černochov“. Pre nás, jazzových „amatérov“ bola Igorova knižka *Jazzový slovník* (1965) doslova učebnicou tohto žánru.

Od roku 1974 bol vedúcim dramaturgom malých hudobných žánrov. Bratislavská lýra, Bratislavské jazzové dni, to bola jeho parketa.

V ohlasoch na úmrtie Igora Wasserbergera sa objavila aj zmienka, že bol „výborný hráč“ na saxofón. Myslím, že skoro pochopil, že dobrý hudobník z neho nebude, ale spoznal, čo všetko treba urobiť, aby sa niekto stal dobrým hráčom, a na to už nemal čas. Vďaka tomu však Igor získal úctu a obdiv k muzikantom, vedel sa vžiť do ich cítenia lepšie ako iní teoretici. Vo svojich recenziách nevystupoval ako bezohľadný „sekerník“, ale „kritik s porozumením“.

Počas pôsobenia v Slovenskom rozhlase od roku 1970 pripravoval reláciu „Zo sveta jazzu“. Stály moderátor tohto cyklu o jazze Ladislav Pilz, neskôr aj televízny režisér, takto si na Igora spomína:

Igor bol vzácny človek. Skromný a zásadový. Veľa mu do formovania jeho človečenstva dávalo aj jeho židovstvo. Bol tolerantný, chápavý, ale nemenil svoje názory. Najmä ten, že do hudby netreba pliesť politiku. Bol vo vyjadreniach zdržanlivý, rozvážny. A nesmierne sčítaný, vzdelaný a informovaný. Veľa sme toho spolu predebatovali, či v rozhlase, alebo v televízii a vždy sa vyhýbal témam, ktoré by ľudí rozdeľovali. Aj tomu, že je žid.

V čase, keď začali na Slovensku pôsobiť protižidovské zákony mal piat rokov, na konci vojny osem. Mohol si už pamätať tie časy, ale nikdy nespomínal, ako holokaust prežil on a jeho rodina. Nehovoril o tom a my sme to rešpektovali.

Odišiel vzácny človek, ktorý vykonal mnoho dobrých skutkov. Bol neúnavným propagátorom jazzu a každej dobrej hudby, ale tiež vzorom slušného, šľachetného a zásadového človeka. O jeho vizionárstve svedčí aj to, ako reagoval, keď na Slovensku nastupoval Mečiar a mečiarizmus. Ja som zo Slovenskej televízie odišiel, ale on videl (a odišiel) ďalej: spolu so svojou životnou partnerkou Zuzanou Mináčovou presídlil do Prahy.

Od roku 1992 žil v Prahe. V rokoch 1993–1994 pôsobil v Židovskom múzeu, niekoľko rokov vyučoval dejiny jazzu a modernej populárnej hudby na Konzervatóriu Jaroslava Ježka. Zomrel 23. júla 2026. Pochovaný je na Novom židovskom cintoríne v Prahe. **Štefan Felix**

Piotr M. Majewski
KDY VYPUKNE VÁLKA?
Studie o krizi

■ Kniha *Kdy vypukne válka?* nabízí detailní popis vybraných událostí roku 1938 od ledna do října, které předcházely mnichovskému diktátu. Rozhodnutí, jež tehdy byla přijata, měla dalekosáhlé důsledky. Polský historik Piotr M. Majewski se zaobírá zákulisními intrikami, podrobně rekonstruuje diplomatickou síť vazeb, charakterizuje hlavní aktéry, kteří měli větší či menší podíl na průběhu těchto událostí a přijatých rozhodnutích. Knihu lze číst jako politický thriller, přestože vůbec neztrácí svůj vědecký charakter. Autor vychází z bohatých archivních pramenů, memoárů a knih, u čtenářů vyvolává dojem, že jsou přímými svědky popisovaných situací. Kniha se v květnu 2020 dostala do užší nominace na cenu Nike, prestižní polské literární ocenění.

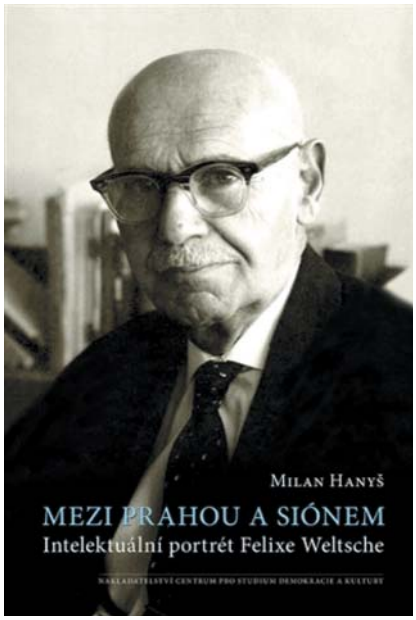
Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2026, dotisk. Z polštiny přeložila Markéta Páralová Tardy. 484 stran, dop. cena 585 Kč, na webu nakladatelství 468 Kč.

Milan Hanyš
MEZI PRAHOU A SIÓNEM:
Intelektuální portrét Felixe Weltsche

■ Felix Weltsch (1884–1964), filosof, publicista a šéfredaktor pražského sionistického týdeníku Selbstwehr, byl jednou z ústředních postav německo-židovského intelektuálního života v meziválečné Praze a blízkým přítelem Franze Kafky a Maxe Broda. Přes svůj kulturní a myšlenkový dosah zůstal v české recepci dosud stranou pozornosti. Kniha rekonstruuje Weltschovo myšlení v celé jeho tematické šíři: od filosofických základů pražského sionismu a teorie národního humanismu přes politickou teorii obranyschopné demokracie a analýzu antisemitismu jako symptomu krize liberální společnosti až po reflexi holokaustu. Weltsch si kladl otázky, které neztratily nic ze své naléhavosti: Jak bránit demokracii před jejími nepřáteli? Jak smířit národní identitu s humanistickými hodnotami? Co antisemitismus vypovídá o většinové společnosti? Kniha vychází z rozsáhlého pramenného výzkumu a metod intelektuálních dějin. Součástí svazku je i antologie pěti Weltschových textů, které vycházejí v češtině poprvé.

Vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury v Brně roku 2026. 264 stran, cena 398 Kč (na e-shopu nakl. 339 Kč).

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

KRAJINOU PŘÍLIVU V SYNAGOZE NA PALMOVCE

■ Spolek Krajinou přílivu (Ludmilina 4, Praha 8) pořádá dne **15. září** v Libni připomínku stého výročí narození spisovatele **Arnošta Lustiga**.

Program slavnostního odpoledne začne v 17 hodin před vstupem do Základní školy Palmovka (Palmovka 8). Na její průčelí bude umístěna plastika připomínající místa spojená s dětstvím libeňského rodáka. Na objednávku MČ Praha 8 ji ve své kovotepecké dílně nad Kotlaskou vytvořil umělecký kovář Jan Horn. Podle zadání spoluzakladatelky Nadačního fondu Arnošta Lustiga Evy Lustigové to bude plastika veselá a vtipná, taková, jako byl její otec.

O místech spojených s autorovým dětstvím se dozvídáme více z autobiografického románu *Dům vrácené ozvěny*. Právě tato kniha se stala inspirací pro práce žáků ZŠ Palmovka, které jsou vystaveny v synagoze, vernisáž se koná v 17.45 hodin.

Slavnostní den bude zakončen v synagoze na Palmovce v 18.30 koncertem hudebního souboru Martinů Strings Prague. Více informací a vstupenky naleznete na www.krajinouprilivu.cz.

LANZMANNOVSKÉ DNY V PRAZE

■ Nakladatelství PROSTOR, Francouzský institut v Praze a Židovské muzeum v Praze vás srdečně zvou na mezinárodní filmový a diskusní festival připomínající loňské 100. výročí narození francouzského režiséra, spisovatele a intelektuála **Clauda Lanzmanna** (27. 11. 1925 –5. 7. 2018). Konají se v Praze ve dnech **22.–30. září;** všechny besedy jsou tlumočeny do češtiny. Vstupenky na GoOut nebo na jednotlivých místech. **Program:**

■ **22. září** v 19.00 – Francouzský institut v Praze: Zahájení. *Sobibor, 14. října 1943, 16 hodin* (*Sobibor, 14 octobre 1943, 16 heures*, 2001, 95 min.) – filmový rozhovor s Jehudou Lernerem, účastníkem povstání ve vyhlazovacím táboře Sobibor. Projekce a diskuse s Laurou Koeppel, Caroline Champetier a Juliette Simont. Moderuje Jan Machonin.

■ **23. září** v 17.30 – Edison Filmhub: *Poslední z nespravedlivých* (*Le Dernier des injustes*, 2013, 218 min.) – Lanzmannův filmový portrét Benjamina Murmelsteina, posledního předsedy Židovské rady v terezínském ghettu a jediného z terezínských „židovských starších“, který přežil válku. Projekce a diskuse s Caroline Champetier, Laurou Koeppel a zástupcem Památníku Terezín. Moderuje Jan Machonin.

■ **24. září** v 18.00 – Židovské muzeum v Praze, Maiselova synagoga: Představení českého vydání Lanzmannových memoárů *Patagonský zajíc*, které vydalo nakladatelství PROSTOR. Diskuse s Juliette Simont a Caroline Champetier. Moderují Magdaléna Platzová a Jan Machonin.

■ **24. září** ve 20.00 – Kino Atlas: *Proč Izrael* (*Pourquoi Israël*, 1973, 185 min.) – Lanzmannův první film, mnohovrstevnatý portrét izraelské společnosti a mladého židovského státu. Před projekcí krátký úvod.

■ **29. září** v 18.45 – Kino Atlas: *Čtyři sestry* (*Les Quatre Sœurs*, 2017, 274 min.) – čtyři výpovědi žen, které přežily nacistické pronásledování a vyhlazovací tábory. Jednou z nich je Rút Eliášová, rodačka z Moravské Ostravy.

■ **30. září** v 19.00 – Kino Atlas: *Živý, který šel okolo* (*Un vivant qui passe*, 1997, 65 min.) – rozhovor s Mauricem Rosselem, delegátem Mezinárodního červeného kříže, který v roce 1944 navštívil nacisty naaranžovaný Terezín a podmínky v ghettu následně označil za uspokojivé.

Zpráva Karského (*Le Rapport Karski*, 2010, 48 min.) – svědectví polského odbojáře Jana Karského, který přinesl západním spojencům zprávy o vyhlazování evropských Židů. Po projekci diskuse a zakončení Lanzmannovských dnů v galerii Kina Atlas.

KULTURNÍ POŘADY

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, Praha 1)

Káva o půl třetí na Hagiboru, o půl čtvrté v Židovské radnici

■ Ve středu **9. září** od 14.30 hodin se koná netradiční Káva, a sice v Domově sociální péče Hagibor. Přivítáme zde ředitelku Židovského muzea v Praze, paní **Pavlu Niklovou**. Pokud jste člen ŽOP a chcete na toto setkání přijít, napište nejpozději do 7. září na e-mail jan@neub.ch a registrujte se. Průkaz člena ŽOP vezměte laskavě s sebou.

■ Ve středu **23. září** přivítáme v obvyklém prostředí Židovské radnice rockového zpěváka, skladatele a bubeníka **Davida Kollera**, autora a interpreta mnoha klasických hitů a lídra rockové skupiny *Lucie* (1987–2024); se svou současnou kapelou *Kollerband* vyprodává letní scény i stadiony.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Jan Neubauer.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ V září pokračuje cyklus varhanních koncertů, a to **23. 9.** od 18 hodin, kdy zahraje Josef Popelka skladby F. Mendelssohna-Bartholdyho, B. Smetany a G. A. Merkela. Vstupné dobrovolné.

■ V synagoze pokračuje až do konce roku 2026 zajímavá výstava *Praha moderní, Praha židovská / židovští architekti meziválečné éry.* Představuje dvanáct osobností, jejichž profesní dráhy a životní osudy zásadně poznamenaly dramatické události 20. století. V důsledku nacismu i následného komunistického režimu byly jejich práce i osobní příběhy na dlouhou dobu vytlačeny z historické paměti.

Prostřednictvím kvalitních snímků Pavla Hrocha a Ester Havlové doprovázených medailony se návštěvníci seznámí s tvorbou architektů Rudolfa Welse, Paula Alberta Kopetzkého, Leopolda Ehrmanna, bratří Otto a Karla Kohnových, dvojice Ernsta Mühlsteina a Viktora Fürtha, Otto Zuckera, Martina Reinera, Františka Zelenky, Elly Oehlerové a Eugena Rosenberga. Jejich dílo vznikalo za první republiky ve svobodném kontaktu s nejvýznamnějšími centry evropské avantgardy, včetně Bauhausu, ruského konstruktivismu či ateliéru Le Corbusiera. Výběr architektů a autorské medailony připravil historik architektury Zdeněk Lukeš, který se problematice dlouhodobě věnuje. Otevřeno je denně kromě soboty a židovských svátků od 10 do 17 hodin.

Karel Cudlín *Izrael 2025.*

EVROPSKÉ DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY

■ Na podzim se po celé Evropě opět uskuteční Evropské dny židovské kultury (EDŽK), každoroční festival věnovaný židovské historii, kultuře, tradicím a dědictví. Tématem letošního ročníku je láska. Po staletí se na judaismus nahlíželo především jako na tradici založenou na zákonech a pravidlech. Židovský život však vždy nabízel prostor pro mnoho podob lásky – partnerskou, rodinnou, duchovní i komunitní, stejně jako lásku k učení, tradici, umění nebo posvátným textům. Židovský život v Evropě se po staletí odehrával v neustálém dialogu s okolními kulturami – někdy napjatém, jindy harmonickém. Láska zde není chápána jako něco, co staví zdi, ale naopak jako síla, která vytváří mosty, podporuje dialog a umožňuje hledat společnou řeč i tam, kde existují rozdíly.

Koordinátorem českého programu je Federace židovských obcí v České republice, která se do Evropských dnů židovské kultury zapojuje již od roku 2003.

■ V synagoze v Brandýse nad Labem můžete například zhlédnout výstavu o životě a díle Jindřicha Waldese, zakladatele slavné firmy Koh-i-Noor; v synagoze v Březnici expozici věnovanou obětem útoku ze 7. října 2023; v synagoze v Polné výstavu *Příběh rodiny Kolbenů.*

Přehled všech akcí k EDŽK naleznete na stránkách www.fzo.cz.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM PRAHA

Kulturní program

■ Neděle 6. září od 17.00, Klausová synagoga: ***Komentovaná prohlídka výstavy Burning Love s Karlem Cudlínem a Michaelou Sidenberg*** (zařazeno do Evropských dnů židovské kultury). Závěrečná komentovaná prohlídka s autorem vystavených fotografií a kurátorkou výstavy, která toho dne končí. Návštěvníci budou mít jedinečnou příležitost nahlédnout do zákulisí vzniku fotografií i výstavy samotné a vyslechnout si osobní příběhy spojené s více než třicetiletým autorovým fotografickým putováním po Izraeli. Přijďte s námi tuto výjimečnou výstavu společně uzavřít. Vstupné: 60 Kč.

■ Úterý 8. září od 19.00, Maiselova synagoga: ***Večer věnovaný Lence Reinerové***. Večer k 110. výročí narození Lenky Reinerové (1916–2008), významné spisovatelky a poslední německy píšící autorky pražské literární scény. Vzácným hostem večera bude její dcera Anna Fodorová. Program nabídne debatu o soukromém i literárním životě Lenky Reinerové, kterou povede Joachim Dvořák, nakladatel a rozhlasový moderátor. Rozhovor doprovodí ukázky z knih Anny Fodorové, jež otevírají témata rodinné paměti, blízkých vztahů a mezigeneračního předávání zkušeností. Vstup zdarma.

■ Středa 16. září od 18.00, Auditorium OVK (Maiselova 15): Iveta Cermanová – ***Osvícenský absolutismus a čeští Židé: dopady josefinské tolerance***. Přednáška přiblíží na příkladu dvou klíčových témat proměny života českých Židů za vlády Josefa II.: dvorského dekretu z 19. října 1781 (tzv. tolerančního patentu) a židovského vzdělávání a jeho proměn na konci 18. století. Vstupné: 60 Kč.

■ Úterý 29. 9. od 18.00, nádvoří Maiselovy synagogy: ***Oslava svátku Sukot***. O svátku pohovoří Ivan Kohout, který nás provede celou jeho oslavou. Přijďte pobýt v suce ozdobené dětmi z Lauderových škol, dozvědět se o tom, jak se tento svátek slaví, zatřást s námi lulavem – čtyřmi druhy rostlin, které symbolizují rozmanitost, ale zároveň i jednotu židovského národa, a společně si zazpívat.

Vstup zdarma.

■ **Výstava**: Od 14. září do 31. prosince lze v Auditoriu OVK navštívit výstavu ***Kriegel***. Josef Kriegel, vystudovaný lékař, známý především jako politik a jediný, kdo v roce 1968 odmítl podepsat ponižující Moskevský protokol, se amatérsky věnoval také fotografii: shromáždil rozsáhlý archiv, který odráží jeho pohled na prožité historické události. Snímky pocházející z Národního archivu a další prameny jsou vystaveny poprvé. Expozici tvoří devět tematických částí.

Výstavu je možné navštívit v Oddělení pro vzdělávání a kulturu (Maiselova 15) každý všední den od 12 do 16 hodin.

Vstup zdarma.

ZPRÁVY

ZE STÍNU KE SVĚTLU

Hebrejské rukopisy v Klementinu

■ Národní knihovna představuje ve své Galerii Klementinum (Mariánské nám. 5, Praha 1) unikátní sbírku hebrejských tisků. Za druhé světové války je uloupili nacisti po celé Evropě, pak, neznámo jak a proč, se 700 z nich ocitlo v pražském Klementinu. Výstava s názvem *Ze stínu ke světlu* ukazuje nejen osud knih v nejtemnějších chvílích moderní historie, ale i práci historiků, kteří pátrají po jejich původních majitelích. Připravil ji judaista Jiří Blažek a s kolegy fond kompletně zmapovali, a kde bylo možné, určili původního majitele.

Z textů umístěných na panelech se návštěvníci dozvědí, jaké typy knih nacisté zabavovali, co s nimi plánovali, a také zjistí, jak se historikům podařilo určit, odkud jednotlivé svazky pocházejí.

„Ve vitrínách jsou umístěny knihy, které mají nějaký vztah k českým zemím. Jsou zde knihy, které vydával například pražský hebrejský tiskař Moše Landau. Kromě toho tu máme i nejstarší tisk, který jsme v tomto fondu identifikovali. Jedná se o čtvrtý svazek z vydání *Mišne Tora*, což je náboženskoprávní kodex z roku 1575, a je to benátský tisk z tiskárny Aloise Bragadiniho," říká Blažek.

Pro zkoumání knih je důležité každé razítko, rukopisná poznámka nebo signatura. Díky tomu badatelé poznají, jestli kniha pochází například z knihoven, které před druhou světovou válkou existovaly v Olomouci, ve Vídni či v Budapešti. Jedním z nejvýznamnějších souborů na výstavě jsou svazky z knihovny rabínského semináře v Budapešti. Nacisté během války zabavili téměř tři tisíce knih této instituce. Většina z nich byla v letech 1988 až 1989 navrácena zpátky do Budapešti. O knihy se některé instituce už přihlásily a Národní knihovna jim je vrátila (např. ty, které patřily vídeňské židovské obci). Některé tisky na svůj návrat ale stále čekají a čeští badatelé zjišťují, komu patřily (zdroj Český rozhlas).

■ Výstavu lze navštívit do **4. října** (út–ne 10.00–18.00); komentované prohlídky se konají **2.**, **10.**, **16. září** od 16.30, **17. září** v angličtině. Více informací naleznete na www.nkp.cz/program-akci.

(*am*, zdroj iRozhlas.cz)

ŠTETL: PODZIMNÍ AKCE

■ Pátý ročník mezinárodního festivalu židovské kultury Štetl FEST v Brně se sice konal koncem srpna, ale řada akcí pokračuje v moravské metropoli i na podzim. Například v bytě manželů Richarda a Johanny Herdanových, interiéru s dochovaným modernistickým mobiliářem z roku 1933, nacházejícím se v domě č. 46 v ulici Hlinky, se **23. září** od 17 hodin koná první setkání nového cyklu Hudební večery u Herdanů. Zahájí je muzikolog, skladatel a publicista Miloš Štědroň a uvede program o Jacquesi Offenbachovi. Cyklus bude jednou měsíčně přibližovat známé i méně známé židovské skladatele prostřednictvím poslechových pořadů se sklenkou košer vína. Více informací naleznete na www.stetl.cz.

NEZABUDNUTÍ SUSEDIA

■ V stredu **9. septembra** sa vo Zvolene a na viac ako 70 miestach na celom Slovensku koná podujatie Nezabudnutí susedia. Pripomína obete rasovej neznášanlivosti, ktoré prišli o život na základe obludnej ideológie počas holokaustu. Za rovnako dôležité však považujeme nasvietiť pretrvávajúce hrozby a formy nenávisti.

Na aktuálnom ročníku budete počuť silné odkazy ľudí zastupujúcich viaceré menšiny: rómsku, rodové menšiny, ukrajinskú komunitu na Slovensku, aj židovskú menšinu. Príhovory zaznejú počas do obednej ceremoniálnej časti programu na židovskom cintoríne vo Zvolene. Podrobnejšie informácie nájdete na www.galerianatehelnej.sk.

VÝSTAVA MAGEN DAVID V TŘEBÍČI

■ Až do **1. listopadu** je v zámecké konírně Muzea Vysočiny Třebíč otevřena výstava *Magen David. Třebíčské židovské rodiny v paměti potomků*, která prostřednictvím autentických svědectví připomíná osudy sedmi význačných třebíčských židovských rodin. Instalace pracuje s motivem rozlomené Davidovy hvězdy. Díky spolupráci s potomky přeživších a s paměťovými institucemi, jako je Židovské muzeum v Praze, Státní okresní archiv Třebíč a Malý Mehrin Brno, se podařilo propojit historické dokumenty, dobové fotografie a osobní předměty s mnohdy velmi bolestnými příběhy. Nejrozsáhlejší část je věnována osudu všestranně nadaného umělce a sběratele Arnošta Benesche. Vystaven je soubor jeho fotografií, grafik, ukázek řezbářské práce, ale i předmětů z jím budované sbírky, které se před nacisty podařilo ukrýt a zachránit.

Výstava připomíná rodinu dlouholetého předsedy ŽO Brno Ing. Pavla Frieda, který přežil Terezín, dále Bodascherovy – předky knihovnice Jany Nejezchlebové, Subakovy – úspěšné koželužské továrníky a vědce, jejichž potomci žijí v Americe. Cestu od poznání rodinné historie k návratu k judaismu mapuje příběh Polnauerových. Z rodiny Ornsteinových zaujme osobnost hollywoodského herce Francise Lederera i americké vědkyně Ann Altman, která v Třebíči **24. září** představí svou knihu vzpomínek. Okruh třebíčských židovských rodin uzavírá tragédie rodiny Koblitzových, vyvražděných za heydrichiády. Expozici doplňují obrazy z *Terezínského cyklu* Františka Mořice Nágla.

Muzeum připravuje také vydání katalogu, který bude uveden v neděli 1. listopadu při slavnostním ukončení výstavy, po němž bude následovat beseda s potomky třebíčských židovských rodin. Bližší informace jsou dostupné na webových stránkách www.muzeumtr.cz.

NFOH

■ Nadační fond obětem holocaustu vyhlašuje výběrové řízení v programech Péče, Připomínka, Obnova, Bezpečnost, Budoucnost a podprogramu Naše budoucnost. Uzávěrka je **17. září 2026**. Bližší informace viz www.nfoh.cz. Žádosti se podávají prostřednictvím systému Granty na adrese https://nfoh-granty.cz/login.

NOVOROČNÍ BENEFICE

■ NFOH srdečně zve na tradiční novoroční benefici, kterou pořádá ve čtvrtek **3. září** od 18 hodin v Klausové synagoze, U Starého hřbitova 3a, Praha 1. Těšit se můžeme na klezmerové kapely, novoroční slovo zemského rabína K. E. Sidona, troubení na šofar, sváteční program pro děti a výborné košer občerstvení. A samozřejmě na tombolu.

Vstupné je dobrovolné. Místo je však třeba rezervovat e-mailem: benefice-NFOH@seznam.cz nebo telefonicky: 224 261 615. Kapacita je omezena. Výtěžkem benefice bude financována péče o přeživší šoa. Potřebnou péči můžete podpořit také zasláním daru na účet veřejné sbírky NFOH: 2113642498/2700.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** oslávili sviatok svojich narodenín:. pani Darina Kossárová, nar. 11.9. – 88 rokov; pán Tomáš Gálik, nar. 4.9. – 78 rokov, a pán Richard Wolt, nar. 28.9. – 51 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Blahoželáme členom, ktorí v **septembri** slávia sviatok svojich narodenín: pani Miriam Franklová – 72 rokov; pani Katarína Gályová – 73 rokov; pán Ing. Peter Gero – 84 rokov; pani Katarína Gertlerová – 76 rokov; pani Jasna Hatiarová – 79 rokov; pani Doc. RNDr. Mária Hvastijová DrSc. – 90 rokov; pani Viera Kamenická – 78 rokov; pani Ing. Eva Kozáková – 75 rokov; pani MUDr. Eva Salamonová – 70 rokov; pani MUDr. Daniela Stanitzová – 79 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný – 85 rokov; pani Viera Šurdová – 79 rokov; pán Juraj Vajda – 76 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 81 rokov; pani PhDr. Mária Weissová – 93 rokov, a pani PhDr. Zuzana Wisterová – 76 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **září** oslavují narozeniny: pan Samuel Blau, nar. 5.9. – 24 let; paní Eva Pěnčíková, nar. 8.9. – 94 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 52 let; paní Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 51 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 51 let; paní Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 78 let; paní Věra Bakalová, nar. 14.9. – 85 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 71 let; paní Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 64 let; pan Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 18 let; paní Ráchel Michaela Selingerová, nar. 20.9. – 53 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 80 let; pan Otmar Doležal, nar. 25.9. – 48 let; pan Boaz Harel, nar. 27.9. – 50 let; pan Adam Doležal, nar. 30.9. – 19 let, a paní Hana Němečková, nar. 30.9. – 44 let. Přejeme jim vše nejlepší, hlavně dobré zdraví v dalších letech. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **září** oslaví narozeniny: pan Pavel Frejlach; paní Jana Majzlíková; paní Zlata Palkovičová; paní Jael Šimonová, a pan Václav Tůma. Přejeme jim vše dobré do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** oslávili sviatok svojich narodenín: pán Peter Absolon – 58 rokov; pani Eva Breinerová – 89 rokov; pán Ladislav Luby – 82 rokov; pani Zuzana Ošerová – 75 rokov; pán Juraj Tkáč – 77 rokov, a pani Eva Gatiová – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ZPRÁVY Z OBCÍ

Úmrtie

V mesiaci august nás opustili: pán František Hubert vo veku 80 rokov a pán PhDr. Ivan Kamenský vo veku 84 rokov.

Zichronam livracha!

ŽO LIBEREC

V **září** oslaví narozeniny: paní Jitka Pivrncová, nar. 1.9. – 38 let; pan Petr Šťastný, nar. 15.9. – 46 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 53 let, a paní Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 89 let. Přejeme jim vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narozeniny: paní Eva Franklová, nar. 5.9. 78 let; Anna Klimešová, nar. 12.9. – 22 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 39 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 32 let; pan David Ritter, nar. 15.9. 32 let; pan Victor Sanovec, nar. 9.9. – 83 let, a paní Eva Skládalová, nar. 14. 9. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narozeniny: pan Radim Voznica – 49 let; paní Olga Urbanová – 56 let; paní Eva Saunders – 68 let, a paní Judita Freundlichová – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narozeniny: pan MUDr. Marcel Hájek – 61 let; paní Sarah Ruth Hájková – 36 let, a pan Jiří Löwy – 69 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **září** oslaví narozeniny: paní Natalie Beerová, nar. 13.9. – 77 let; paní Alena Čudová, nar. 14.9. – 76 let; paní Eva Čurdová, nar. 12.9. – 77 let; pan Tomáš Elbert, nar. 20.9. – 77 let; pan Ota Fuchs, nar. 6.9. – 79 let; paní Jana Hamplová, nar. 2.9. – 96 let; paní Marta Klimentová, nar. 4.9. – 76 let; paní Alena Kodytková, nar. 12.9. – 75 let; paní Naděžda Köhlerová, nar. 2.9. – 82 let; pan Karel Köcher, nar. 21.9. – 92 let; paní Věra Lišková, nar. 15.9. – 76 let; paní Marie Marková, nar. 29.9. – 88 let; paní Alexandra Milichovská, nar. 9.9. – 84 let; paní Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 95 let; paní Alena Pospíšilová, nar. 14.9. – 90 let; pan Jiří Reinisch, nar. 27.9. – 78 let; pan Karel Schimmerling, nar. 29.9.1 – 76 let; paní Duňa Slavíková, nar. 3.9. – 77 let; paní Kateřina Tellerová, nar. 11.9. – 75 let; paní Eva Vavroušková, nar. 13.9. – 86 let, a paní Věra Žabová, nar. 15.9. – 79 let. Přejeme jim do dalších let pevné zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Je naší smutnou povinností vám oznámit, že: dne 23. července zemřel ve věku 88 let pan Igor Wasserberger.

Dne 6. srpna zemřela ve věku 83 let paní Eliška Stříbrná.

Dne 6. srpna zemřel ve věku 66 let pan Philip Pinkas Eisner.

Dne 10. srpna zemřel ve věku 86 let pan Tomáš Beck.

Zichronam livracha!

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví narozeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 45 let; paní Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 80 let; paní Tereza Skálová, nar. 26.9. – 41 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 41 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 27 let; pan Dominik Látal nar. 17.9. – 33 let, a paní Gabriela Becková, nar. 1.9. – 51 let. Do dalších let jim přejeme vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

Blahoželáme **septembrovým** oslávencom: pani Táňa Bičanovská, nar. 21.9. – 76 rokov; pani MUDr. Marta Groplová, nar. 30.9. – 85 rokov; pani Eleónora Nápoká, nar. 11.9. – 76 rokov; pán Emil Weil, nar. 21.9. – 75 let, a pani MUDr. Slávka Žilinčanová, nar. 12.9. – 84 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ZPRÁVY ZE SVĚTA

ÍRÁNCE HLEDÁ INTERPOL

V červnu 2025 nařídila argentinská federální justice, aby bylo deset íránských a libanonských podezřelých souzeno v nepřítomnosti. Jedná se o obviněné v souvislosti se smrtícím bombovým útokem na AMIA v Buenos Aires v roce 1994, při němž zahynulo 85 lidí. Mezi těmi, jež hledá Interpol, jsou i dva muži, kteří nyní v Íránu zastávají vysoké funkce: Mohsen Rezáí, bývalý velitel Islámské revoluční gardy, který se nedávno stal tajemníkem Nejvyšší rady národní bezpečnosti, a Ahmad Vahídí, jenž byl jmenován velitelem Íránských revolučních gard. Mezi dalšími osmi podezřelými, které obvinil zesnulý prokurátor pro případ AMIA Alberto Nisman, je několik bývalých íránských ministrů a členů Hizballáhu.

SVASTIKA NA SOŠE M. MAIMONIDA

V noci z 31. července na 1. srpna neznámý pachatel nastříkal v židovské čtvrti španělské Córdoby na podstavec bronzové sochy místního rodáka, židovského lékaře a náboženského filosofa Mošeho Maimonida hákový kříž.

Moše Maimonides zemřel roku 1204, tedy více než 700 let před vznikem Státu Izrael, ve Svaté zemi žil jen krátce, většinu života prožil v Egyptě. Patří k nejvýznamnějším židovským komentátorům Talmudu a jeho dílo je výjimečné zejména pro svou originální syntézu aristotelských, arabských a židovských vlivů. Jako lékař sloužil židům, křesťanům i muslimům, mj. i synovi sultána Saladina al-Afdalovi. Córdobská radnice nazvala čin „útokem na kulturní dědictví“ a „vzkazem nenávisti mimořádné závažnosti“.

LEV ŠLOSBERG ZA MŘÍŽE

Poté, co 10. srpna zakázal ruský Nejvyšší soud v Moskvě liberální opoziční straně Jabloko účast v podzimních parlamentních volbách, byl 17. srpna soudem v Pskově shledán vinným z „veřejných činů zaměřených na diskreditaci nasazení ozbrojených sil Ruské federace“ Lev Markovič Šlosberg (1963). Šlosberg je známý ruský opoziční politik a novinář, ředitel listu *Pskovskaja gubernia*, předseda regionální organizace Jabloka v Pskově, v letech 2011–2015 poslanec zastupitelstva Pskovské oblasti a nositel Ceny Borise Němcova. Byl zatčen na základě obvinění, že během videodebaty „diskreditoval“ ruskou armádu. Srpnový soud ho poslal na 11 let a 1 měsíc do trestanecké kolonie.

Socha *Ahava* v Jeruzalémě.

DOMINIKÁNSKÁ REPUBLIKA A DEFINICE ANTISEMITISMU

Dominikánská republika formálně přijme definici antisemitismu, jak ji vytvořila Mezinárodní aliance pro připomínání holokaustu (IHRA). Stane se tak sedmou zemí Latinské Ameriky, která tento dokument uzná jako referenční rámec pro identifikaci a potírání současných forem antisemitské nenávisti, včetně protiizraelských projevů. Oznámil to prezident Luis Abinader během Latinskoamerického fóra proti antisemitismu, které v Santo Domingu uspořádalo Hnutí proti antisemitismu (CAM). „Antisemitismus není problém, který se týká pouze židovského národa. Je to hrozba pro demokratické soužití a pro práva a svobody všech,“ prohlásil prezident.

NA FESTIVALU V GALICII

Dne 2. srpna bylo na folkovém festivalu v Pardiňas ve španělské Galicii předčasně ukončeno vystoupení klezmerové kapely Dobranoč. Organizátoři vydali prohlášení, že koncert zrušili z obavy o bezpečnost muzikantů. Vedoucí kapely Miťa Chramcov, původem z ruského Sankt Petěrburgu, pro list *Forward* popsal, jak k incidentu došlo, jak ho skupina diváků s velkou palestinskou vlajku, nutila k tomu, aby „řekl něco o Palestině“.

„Rozhodl jsem se proto sdělit své osobní názory. Řekl jsem, že prožíváme období rostoucí polarizace a radikalizace v mnoha částech světa, které se projevuje v nejrůznějších kontextech, včetně izraelsko-palestinského konfliktu, ruské agrese proti Ukrajině a politických rozporů ve Spojených státech. Moje poselství bylo jednoduché: Musíme k sobě být laskavější. Snažil jsem se vysvětlit, že podle mého názoru je izraelsko-palestinský konflikt složitý – a v momentě, kdy jsem vyslovil slovo složitý, dav vybuchl. Několik lidí na nás křičelo, uráželo nás, na pódium začaly létat předměty. Jeden hudebník byl zasažen kamenem. (…) Bylo to poprvé, co se skupina Dobranoč setkala s takovou nepřátelskou reakcí, ať už jako muzikant hrající tradiční východoevropskou židovskou hudbu, nebo jako protiválečtí emigranti z Ruska. Incident ukazuje, jak obtížná je teď veřejná diskuse, když se od umělců očekává, že budou opakovat předepsané politické fráze, místo aby jim bylo umožněno vyjádřit promyšlený postoj nebo se prostě rozhodnout, že z pódia žádná politická prohlášení neřeknou.“

AHAVA V JERUZALÉMĚ

V souvislosti s letošním Evropským dnem židovské kultury a jeho tématem Láska upozorňuje římský list *Šalom* na jednu zajímavou sochu v Jeruzalémě. Jedná se o hebrejskou verzi díla *Love* předního představitele amerického pop-artu Roberta Indiana. Dílo, vytvořené v roce 1977 pro Izraelské muzeum, nahrazuje anglické slovo hebrejskými písmeny alef, hej, bejt a hej, tedy výrazem ahava, láska. Socha *Ahava* z kortenové oceli se stala součástí jeruzalémské krajiny a navazuje dialog mezi hmotou a transcendencí, městem a jeho historií. **(am)**

ראש חדש ירחון
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2026.

Cena 50 Kč (2,20 €)